

A Carn!

Publicació electrònica d'Història Militar Catalana

Tiratge: 1.365 cibernsubscriptors

Deposit Legal: T-612-08; ISSN. 2013-1348; *Hosting*: www.acarn.cat, Email: info@acarn.cat

Any 6 – II Època

15

Gener de 2011

Contingut

3

EDITORIAL

“Una bibliografia que no deixa de créixer”

4

ARTICLES I APUNTS

GÜELL, MANEL. “Brulots a la guerra dels Segadors”

9

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. “Els nobles de Reus i la guerra del Francès”

12

EL PERSONATGE

REDONDO PENAS, ALFREDO. “Josep-Anton Aran Huguet: sotstinent tortosí de la 4a. companyia de voluntaris catalans a la guerra d'Àfrica (1859-1860)»

15

RECENSIONS / RECALL

F. QUESADA. *Ultima Ratio Regis. Control y prohibición de las armas desde la Antigüedad a la Edad Moderna*; G. MORRO. *La marina medieval mallorquina (1250-1450)*; J-F. PARDO MOLERO. “Huestes, ejércitos y lealtades en la Corona de Aragón (siglos XVI y XVII)”; DD.AA. *Noves lectures de la Guerra Napoleònica des del Maresme*; J. BOHIGAS-E. MIRAMBELL-E. PRAT i P. VILA. “La crònica de l'argenter Miquel Feu sobre la guerra del Francès a Girona ciutat i comarques”; M. GÜELL-S.J. ROVIRA (coord.). *Biografies de Tarragona...*; J. SOBREQÜÉS. “Entre França i Catalunya. Els comtats del Rosselló i la Cerdanya a la tardor de l'Edat Mitjana”; A. PONS i LL. SERRANO. *Afrancesats i guerrillers: revolució a la regió de Girona...*; E. FABREGAT. “El motí antisenyorial de Tortosa del 1808...”; G. BARNOSELL. “Sitios y guerra de religión en Girona y Zaragoza (1808-09)”; A. MOLINER. “Problemes historiogràfics entorn de la guerra peninsular de 1807-1814”; LL. M. DE PUIG. “Els setges de Girona al cap de dos-cents anys”; LL. ROURA. “Guerra, frontera i absolutisme (Guerra Gran, guerra del Francès...)”; R. RIPOLL. “La participació de l'advocat Andreu Oller en els setges de la ciutat de Girona de 1808 i 1809”; J. M. GRAU. “Cartes des de la batalla de l'Ebre per part d'un soldat republicà de Constantí...”; X. CORTADELLAS. “Amb les espartenyas més gastades”; J. FONTANA. “La repressió franquista”; A. MONTFORT. “Los campos de concentración franquistas y su funcionamiento en Cataluña”; C. MASSANÉS. “Miquel Boixó. Un heroi català a l'URSS”.

20

LA CITA:

El valor

31

FONS I ARXIUS

Fortaleses catalanes (1800-1853)

32

L'ESPASA I LA PLOMA:

El reialista Pere García Navarro i el seu *Diario histórico...*

37

EXPUGNARE OPPIDUM:

Gasetas 1435, desfeta

34

NOTÍCIES

38

AGENDA

Una bibliografia que no deixa de créixer

Amb aquest quinzè número (de fet, divuitè, si comptem el número 0 inicial i els dos números extraordinaris), A Carn! tanca un cicle de cinc anys consecutius ciberpublicant una nova entrega cada quadrimestre (gener-maig-setembre, des de 2006). Al llarg d'aquest lustre hem anat penjant al nostre web fins a un total de 34 articles, 16 biografies de militars catalans, 16 fons d'arxius amb dades militars, 16 síntesis sobre tractats, cròniques o dietaris militars i 16 síntesis més sobre setges, i tots catalans o on hi havien intervingut catalans. Les estadístiques del ressò de la nostra revista electrònica ens demostren un bon seguiment. Només aquest any passat de 2010 (en consulta feta a 18 de desembre) el web havia rebut 9.876 visites i s'hi havien fet més de 14 gigues de descàrregues. Si tenim en compte que els números d'A Carn! pesen una mitjana d'1,35 megues per número, llavors l'equivalent és d'uns 10.390 exemplars baixats.

Una de les coses de les quals estem més orgullosos, és de l'aplec de bibliografia que hem generat des de 2004, ja que tot i que vam començar a editar el febrer de 2006, va ser amb referències de dos anys abans. Hem procurat recensionar tots aquells treballs apareguts en l'univers historiogràfic català, i hem afegit, a més, la cita de molts d'àmbit espanyol o europeu. A través dels 18 números apareguts, hem anat creant una important base de dades que avui aplega més de dos mil títols. Efectivament, són exactament 2.061 títols citats, dels quals 509 han estat recensionats (91 en recensions llargues –en groc– i 418 en curtes –en vermell–). Gairebé tots els títols recensionats corresponen a treballs publicats d'Història Militar catalana o dels catalans, llevat d'uns pocs que vam considerar atesa la seva importància en quant a l'àmbit teòric i tècnic en general. No hi ha hagut selecció, han estat inclosos tots aquells títols que han caigut a les nostres mans, sense cap mena de filtre selectiu concret, després d'un buidatge el més exhaustiu i sistemàtic possible de revistes d'Història i d'un rastreig pels principals webs del sector editorial; quan pel seu elevat nombre no hi cabien tots en un número, els més recents passaven al següent.

Del total dels 2.061 títols: 366 (el 17'7%) corresponen a una temàtica general; 141 (el 6'8 %) a Història Antiga; 143 (6'9%) a la Medieval; 623 (30'2%) a la Moderna, i 788 (39%) a la Contemporània. Ens adonem fàcilment de la preponderància de les èpoques moderna i contemporània, que juntes abasten ben bé el 70% dels títols. Quan als treballs recensionats, 509, els generals han estat 110 (31'6%), els d'època Antiga 7 (1'3%), els de Medieval 37 (7'2%), els de Moderna 196 (38'4%) i els de Contemporània 159 (31'2%). Assenyalem que entre els cinc conflictes armats més importants dels darrers 400 anys (guerra dels Segadors -1640/1659-, guerra de Successió -1705/1714-, guerra del Francès -1808/1814-, Carlinades –s. XIX– i Guerra Civil -1936/1939-), s'aplega el 50'4% de les recensions.

Tots aquests 2.061 títols resten penjats al nostre web, a disposició de consulta de qualsevol cibernauta (amb la localització de cada recensió en cada número), estructurats en un senzill thesaurus militar de tipus cronològic. Esperem que d'aquí a cinc anys puguem parlar de molts més milers. És el millor llegat que A Carn! pot fer a la nostra Història Militar.

ARTICLES:

Brulots a la guerra dels Segadors

[14/1/18]

Manel Güell
Historiador i arxiver
manelguell@acarn.cat

Durant l'anomenada guerra de Secessió (més popularment coneguda com guerra dels Segadors), les forces navals dels dos bàndols van tenir una importància considerable, al constituir el mar, la tercera frontera del país. Restava pendent una història militar naval durant aquest conflicte, relat que aportaria moltes respostes i llum sobre més d'un aspecte estratègic confús. Aquí no podem aspirar a això, sí, en tot cas, a tocar de puntetes un dels més preuats elements de tota esquadra naval ofensiva, els vaixells incendiaris, o *brulots*.

El brulot era aquell vaixell que hom destinava a ser calat de foc de dalt a baix per tal de torpedinar els vaixells contraris. De fet, és l'antecedent directe dels torpedes, ja que destrament dirigit, amb precisió marinera i prou velocitat, era difícil que no topés contra algun objectiu enemic si tenim en compte l'escàs espai que una esquadra podia deixar entre vaixell i vaixell (més encara si aquesta era fondejada). Presumiblement utilitzats ja en temps antics, els brulots van tenir el seu apogeu durant els segles XVI i XVII, desapareixent progressivament a finals d'aquesta segona centúria per l'augment de velocitat dels vaixells de línia. Els brulots constituïen la principal arma naval de l'esquadra xinesa, els anglesos en feren servir per aturar l'Armada Invencible el 1588 i els holandesos al riu Medway el 1667[1]. Efectivament, G.PARKER ressalta "El éxito impresionante de los buques incendiarios la noche del 7 de agosto, que superó con mucho las expectativas...", referint-se a la gesta de 1588. També observa que la flota amb la qual **Guillem d'Orange** envaï Anglaterra el 1680, que constava de 400 vaixells, en duïa una desena d'incendiaris[2].

Els catalans ja coneixien els brulots des d'almenys mitjan segle XV, quan quinze galeres venecianes que manava **Lluís Loredano** perseguïen dues naus catalanes comandades per **Iñigo de Ávalos**, fins el port de Siracusa. Després d'un llarg i sagnant combat, els venecians aconseguiren cremar les naus catalanes "per haver llençat els venecians damunt

d'aquestes una de llurs naus a la qual havien calat foc i que estava convertida en una gran foguera" [3].

Estampa colorejada per D. Law, basada en O.W.Brierly (Londres, 1882), que reproduïx l'atac dels brulots anglesos contra part de la Armada Invencible a Gravelines, el 8 d'agost de 1588.

[Anboro, 28-09-2009: "La Taberna del puerto" (En línia) <<http://foro.latabernadelpuerto.com>>]

Guerra dels Segadors

Trobaríem, ben segur, força casos més on apareguessin brulots, però per manca d'espai ens centrarem en un sol conflicte, el que patiren els catalans entre 1640 i 1659, una considerable part del qual es desenvolupà al mar.

Combats al Mediterrani

El primer gran setge que van haver d'encarar catalans, francesos i hispànics, així que va esclatar la guerra contra **Felip IV**, va ser el de Tarragona. **La Mothe**, cap de l'exèrcit francès, va bloquejar la ciutat durant dos mesos i mig, tant per terra com per mar, gràcies a l'esquadra naval de l'almirall **Sourdis**. En l'intent de socors naval hispànic de 5 de juliol de 1641 els francesos llençaren mitja dotzena de brulots al moll tarragoní que van "convertir aquell escenari en la millor representació del Judici Final" [4]. Els brulots francesos escombraren tres galeres que s'havien quedat enrere i que acabaren escorant a la platja consumides per les flames. Per la tarda, l'almirall **Sourdis** envià un parell de brulots i per la nit, cinc més. Aquests darrers no van tenir conseqüències, però els dos anteriors de la tarda van haver de ser aturats amb molt d'esforç, abordats amb una embarcació petita i ràpida per remolcar-los amb cordes. L'heroica actuació del tinent **Agustín Enríquez** desvià un dels brulots que enfilava cap a vuit galeres de **Felip IV**; el segon fou desviat pel capità **Antonio Pellicer** i el seu tinent **Lorenzo de San Vitores**, que a més apagaren el

foc a l'única galera on va calar. Els francesos enfonsaren aquell dia una munió de galeres hispàniques, sinó cremades, a canonades; la majoria dels mariners es llençaren al mar i arribaren nedant al port. Van ser uns 3.000 o 4.000, més afortunats que els 300 cadàvers que els següents dies anaren arribant surant fins a les platges tarragonines. Quan a principis de setembre l'esquadra de **Sourdis** abandonava la zona, fugint de l'armada que **Felip IV** pogué aplegar per socórrer Tarragona, s'enduia, a més de 15 galeres i 30 navilis, "*diez de fuego...*"; aquell mateix any **Lluís XIII** reforçava la flota mediterrània destinada a la guerra de Catalunya amb quasi 80 veles, quatre de les quals eren brulots; l'armada que aquell rei tenia destacada a la Bretanya, comptava amb 25 brulots[5].

Deduïm que els brulots no sempre eren el resultat del reciclatge d'antic bucs fora de servei, sinó que per tal d'acomplir el millor possible la seva missió, podien ser fabricats expressament. Un informe del Consell d'Estat de 27 de maig de 1642 feia referència a una carta de **Juan de Eraso** "*de que en Antibo se fabricavan dos vaxeles de fuego artificiales con intento de quemar las armadas de V Md.*" [6], cosa per la qual es resolgué enviar avis als governadors dels principals ports mediterranis. Deduïm igualment que els francesos eren destres en la tècnica de llençar brulots.

En aquells temps, també els hispànics disposaven de brulots a l'armada. A mitjans de juny de 1642 la flota de **Felip IV** a Catalunya es composava de 52 vaixells, entre els quals hi eren quatre brulots, tots fondejats a la rada tarragonina. El 30 de juny hi hagué un combat naval contra l'esquadra francesa, durant el qual els hispànics van tenir ocasió de provar-los a Barcelona. Llençaren tres brulots contra l'almiranta francesa, que amb prou feines va poder esquivar-los. Dóna la impressió de que els gals tenien una tècnica més depurada pel que fa a la preparació i operativitat dels brulots. De fet, degut a l'amenaça dels brulots, els hispànics hagueren de rendir un dels millors galions de la carrera d'Índies, el *Santo Tomás de Aquino*. Els brulots francesos impediren a dos galions hispànics acudir en socors del *Magdalena*, enmig d'un combat contra la vicealmiranta francesa, l'u de juliol següent; l'endemà, l'almirall **Brézé** iniciava un nou atac naval, i ho feia amb els brulots[7].

L'armada francesa no va perdre el temps, i no se n'està d'atacar igualment altres ports de la Mediterrània. El 8 de juny de 1644 l'almirall **Gamier** cremà i destruí quatre galions grossos castellans al moll de València, i ho féu amb brulots "*o naus de foch...*". Cada brulot anava comandat per un intrèpid capità que el conduïa fins ben bé el seu objectiu, ajudant-se de "*sos artificis*". La versió hispànica argumentà que els vaixells de guerra francesos van estar bombardejant la ciutat durant tres hores, i que al no poder capturar els quatre galions, van optar per destruir-los[8].

L'abril de 1646 la flota mediterrània hispànica podia constar d'uns 36 navilis, vuit dels quals, eren "*de fuego*", i el novembre de 1655, "*de 16 grandes navios, y tres de fuego*" [9]. Deduïm que fos quina fos la flota, aquesta solia dur brulots en una proporció que podia oscil·lar entre una quarta i una cinquena part de la flota. De fet, L.A.RIBOT, que estudià la guerra de Messina a finals del tercer quart del segle XVII (1674-1678), observà en diverses ocasions que totes les flotes i flotilles franceses sempre duïen un nombre proporcional de brulots[10].

A més de Tarragona, Barcelona o València, els brulots van fer acte de presència en alguns altres molls catalans com Lleida, Roses o Tortosa.

Lleida

El juliol de 1643 la capital del Segre era objecte cobdiciat dels hispànics, que havent perdut l'ocasió de socórrer Perpinyà centraren els seus esforços en el front oriental; caiguda Lleida (1644), la meitat de la Catalunya central tornava a l'obediència de **Felip IV**. Punt importantíssim per rendir la ciutat era el pont sobre el riu Segre que donava entrada al recinte fortificat. Els francesos el van destruir, però els hispànics en van fabricar un de nou amb barques; calia destruir-lo igualment si no volien veure com a través d'ell entrava l'enemic a la ciutat. Per això el mariscal **La Mothe** féu llençar quatre brulots Segre avall per tal d'estimbar-los contra les barcases del pont i cremar-lo[11].

El juny de 1646 la situació s'havia invertit, Lleida rendida a **Felip IV**, era hispànica, i els francesos la volien recuperar, cosa per la qual posaren novament setge. Llavors, el pont de barques feia un inestimable servei als atacants, i eren els defensors, els hispànics, els qui frissaven per destruir-lo. Per fer-ho, la nit del 5 al 6 de juny de 1646, llençaren un brulot contra del pont de barques, "*conduit de personas de gran resolució, provehit de todas las cosas necessarias per a cremar nostre segon pont...*". El brulot hagués arribat al seu objectiu de no haver estat la ràpida reacció del mariscal **Chavagnac**, que l'interceptà amb una fragata que tenien a la vora, la qual enganxà el brulot i el retirà fins a la riba; un cop abordat, només hi van trobar un oficial amb els braços tot cremats[12].

Roses

En un altre setge, el de Roses, el governador hispànic **Diego Caballero** va emprar un parell de brulots que llençà contra l'armada francesa, que els va poder esquivar[13].

Tortosa

A mitjan novembre de 1650 Tortosa era francesa i estava assetjada pels hispànics. Els defensors enviaren Ebre avall "*una barca con artificios de fuego*" amb la intenció de volar el pont de barques que utilitzava l'enemic. Era la mateixa situació que es va viure a Lleida. Igualment, el brulot no va tenir èxit. Aquest cop el corrent del riu alentí la seva navegació, i acabà consumit per les flames abans d'arribar a cap lloc[14].

* * *

Encara sabem poc sobre les tècniques navals d'època moderna, els brulots en són un dels principals elements. El grapat de notícies que conservem sobre brulots ens menen a pensar que es tractava d'un efectiu inestimable dins de tota gran flota naval. Hem vist com almenys una cinquena part de la flota de **Lluís XIV** la formaven vaixells incendiaris, i també la destresa amb la qual els empraven els francesos. Per una notícia de maig de 1642 sembla ser que lluny de reciclar vells vaixells inservibles, el que hom feia era fabricar els brulots expressament, cosa que indica que anirien dotats d'uns aparells i

d'uns estris especialment adequats a la seva funció. Les flotes francesa i hispànica solien dur sempre un nombre proporcionat de brulots. Amb l'exèrcit gal combatent dins del Principat, van veure's brulots en diverses accions bèl·liques, no únicament en molls marítims (Tarragona, Roses, València), sinó també fluvials (Lleida, Tortosa).

[1] PARKER, GEOFFREY. *La Revolución militar. Las innovaciones militares y el apogeo de Occidente 1500-1800*. Barcelona: Crítica, 1990, p. 121 i 245 n.9. i PARKER, GEOFFREY. *El éxito nunca es definitivo. Imperialismo, guerra y fe en la Europa moderna*. tr. Marco Aurelio Galmarini i Pepa Linares. Madrid: Taurus, 2001, p. 61. Vegeu igualment CONDEMINAS MASCARÓ, FRANCISCO. *La marina militar española. Desde los orígenes hasta 1898*. Málaga: Aljama, 2000, p. 177-178.

[2] PARKER. *El éxito...*, p. 67 i 49.

[3] ROVIRA I VIRGILI, ANTONI. *Història de Catalunya*. VI. Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca, 1978, p. 426.

[4] GÜELL, MANEL. *El setge de Tarragona de 1641*. Tarragona: Arola, 2003, p. 122.

[5] *Relacion verdadera de todo lo sucedido en Cataluña desde los primeros de Setiembre del año pasado de 1641, hasta mediado Febrero de 1642. Contiene el socorro de Perpiñan, y otros buenos sucessos de las Armas de su magestad contra las de Francia*. Sevilla: Iuan Gomez de Blas, 1642, f. 1, i *Carta molt verdadera de com lo nostre Rey Cristianissim (q. Deu prospere molts anys) nos envia un gran socorro de la part de Ponent, y es de 79 velas, las quals se ajuntaren ab la armada tenia assi...* Barcelona: Jaume Mathevat, 1641. Reproduïts a ETTINGHAUSEN, HENRY. *La guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*. IV Barcelona: Curial, 1993, I, núm. 59, 431-434, p. 431; III, núm. 240, 1.481-1.484.

[6] Arxiu General de Simancas [=AGS], *Estado España*, llig. 2.666.

[7] *Relacion de los combates que ha tenido la armada naval de su Magestad Christianissima, gobernada por el Excelentissimo señor Marques de Brezé General, con la del Rey Catholico, en las Costas de Cataluña*. Barcelona: Gabriel Nogués, 1642, f. 3 [ETTINGHAUSEN. *La guerra dels Segadors...*, I, núm. 71, 521-533, p. 523, 526, 528 i 530]. També SANABRE, JOSEP. *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras, 1956, p. 229.

[8] *Relacion verdadera del que ha obrat la avanguardia real, y naval del Rey Christianissim, senyor nostro, y com ha cremats quatre Galions del enemich davant la Ciutat de Valencia*. Barcelona: Pere Lacavalleria, 1644, f. 5-6 [ETTINGHAUSEN. *La guerra dels Segadors...*, II, núm. 110, 778-780, p. 778 i ss.]. També esmenta l'incident: *Cartas de algunos PP. de la compañía de Jesus sobre los sucesos de la monarquia entre los años de 1634 y 1648*. VI vols. en: *Memorial Histórico Español*. toms XIII-XIX, Madrid: Impr. Manuel Tello, 1861-1866, t. XVII, p. 491.

[9] *Cartas de algunos PP...*, t. XVIII, p. 267, i *Relacion verdadera de la feliz vitoria que han tenido las Catolicas Armas de su magestad, que Dios Guarde, sobre el sitio de Berga, y otras Plaças en los Estados de Cataluña contra los Exercitos de Francia*. Madrid: Diego Díez, 1655, f. 1-4 [ETTINGHAUSEN, *La guerra dels Segadors...*, III, núm.

218, 1.367-1.370].

[10] RIBOT GARCÍA, LUIS ANTONIO. *La monarquía de España y la guerra de Mesina (1674-1678)*. Madrid: Actas Editorial, 2002.

[11] GONZALO, JUAN LUIS; ÀNGELES RIBES, ÓSCAR UCEDA. *Els setges de Lleida. 1644-1647*. Lleida: Ajuntament, 1997, p. 95.

[12] *Relacio de la continuació del siti de Lleyda, de 4 del corrent mes de Juny fins al 17 de dit, per lo Exercit de sa magestat Christianíssima, que Deu Guart, governat per lo Serenissim senyor Comte de Harcourt, Virrey, y Capità General en Cathalunya, &* Barcelona: Anton Lacavalleria, 1646, f. 2-3 [ETTINGHAUSEN. *La guerra dels Segadors...*, II, núm. 158, 1.061-1.065, p. 1.062-1.063]. També GONZALO; RIBES; ÚCEDA. *Els setges de Lleida...*, p. 106.

[13] *Gazeta de mes de maho de 1645 de novas fora do reyno. Em aqual se da conta de [...] & Rosas em Catalunha com as Capitulacoes que e Conde de Plessis-Pralin tenente General de exercito del Rey Christianissimo em aquelle Estado, debaixo das ordens de Conde de Harcourt Visorey & Tenente general nelle a Dom Diego Cavallero de Illhescas Governador de dita praça de Roxas por el Rey Catholico*. Lisboa: Domingos Lopes Rosa, 1645, f. 5 [ETTINGHAUSEN. *La guerra dels Segadors...*, II, núm. 133, 899-910, p. 903].

[14] *Conquista de Cataluña por el Marqués de Olias y Mortara*. s.l.: s.e., s.d. [d.1653], p. 47.

Els nobles de Reus i la guerra del Francès

[10/2/5]

Salvador-J. Rovira i Gómez
Professor emèrit de la Universitat
Rovira i Virgili de Tarragona
sjrg@tinet.fut.es

L'any 1808, en iniciar-se la guerra del Francès, els nobles residents a Reus amb edat per prendre les armes en la contesa contra els napoleònides eren trenta-quatre: **Francesc d'Aixemús de Simó, Gabriel d'Aixemús de Simó, Jaume de Barberà Vilà, Miquel de Barberà Vilà, Josep de Barberà Vilà, Francesc de Barberà Vilà, Pau de Barberà Puig, Bonaventura de Barberà Llaurador, Joan de Barberà Castells, Jaume de Barberà Montaner, Joan de Barberà Montaner, Bonaventura de Barberà Saumell, Joan de Barberà Saumell, Pere de Barberà Saumell, Francesc-Policarp de Bofarull Morell, Vicenç de Bofarull Morell, Francesc de Bofarull Mascaró, Dídac de Bofarull Mascaró, Pròsper de Bofarull Mascaró, Antoni-Maria de Gallard de Grau, Josep de Gavaldà Valls, Antoni de Gavaldà Aixemús, Lluís de Gavaldà Rabassa, Joan de Marc Virgili, Joaquim de Marc Virgili, Josep-Antoni de Marc Virgili, Joan de Milà Marc, Agustí de Miró de Folc, Pau-Maria de Miró de Miró, Ramon de Miró de Guardiola, Francesc de Nicolau de Folc, Antoni-Francesc de Nicolau de Folc, Antoni de Sabater de Miró, i Sebastià de Torroja Amorós.**

D'aquests nobles, per lluitar contra els francesos, n'hem de restar un, **Dídac de Bofarull Mascaró**, pel fet de ser eclesiàstic, el que ens deixa el nombre real de nobles en condicions per participar en accions bèl·liques reduït a trenta-tres. D'aquests, només nou van participar com a militars en la contesa.

Els nobles mobilitzats

Ben mirat els nobles que es mobilitzaren només foren set -el 21'2%-, ja que dos d'ells - **Francesc de Barberà Vilà** i **Francesc-Policarp de Bofarull Morell**- ja eren militars de carrera. Concretament el primer era soldat del Regiment d'Infanteria de Sòria, mentre que el segon, el 1802, era capità i primer ajudant del segon batalló de voluntaris de Barcelona, i el 1803 estava agregat a la guarnició de la plaça de Tarragona.

Els altres set nobles -**Francesc d'Aixemús de Simó, Gabriel d'Aixemús Miró, Vicenç de Bofarull Morell, Antoni-Maria de Gallard de Grau, Josep-Antoni de Marc Virgili, Francesc de Nicolau de Folc** i **Antoni-Francesc de Nicolau de Folc**- decidiren d'entrar de cadets en un dels regiments dels Reials Exèrcits, ben segur que motivats pel clima bèl·lic imperant aleshores.

Francesc d'Aixemús de Simó l'any 1809 volgué ingressar de cadet “*en qualsevol cos dels Reials Exèrcits*” i cal dir que el seu pare –**Gabriel d'Aixemús Folc**- li donà permís i li assignà una assistència diària de vint rals[1].

Gabriel d'Aixemús de Simó, cosí germà de l'anterior tant per part de pare com de mare, seguí l'exemple del seu parent i el 1809 entrà com a cadet a l'exèrcit. El seu pare –**Felip d'Aixemús Folc**- li assegurà que mentre ho fos li passaria una pensió diària de vint rals de billó. Aquest **Aixemús** morí lluitant amb posterioritat al 2 d'abril del 1809, poc després d'haver-se iniciat com a militar[2].

Vicenç de Bofarull Morell era doctor en dret per la Universitat d'Osca i el 1809, quan començà la carrera militar, exercia d'advocat dels Reials Consells. Ingressà com a cadet al Regiment de Voluntaris de Tarragona i el pare li prometé que, mentre no aconseguís el grau d'oficial, li passaria una pensió diària de vint rals. Durant la contesa intervingué en l'acció de Santa Coloma de Farners, l'1 de setembre del 1809, on fou ferit de bala en un genoll; en la de Lilla, el 29 d'agost de 1810; en l'expedició a la Cerdanya, el 30 de setembre del 1810; estigué a Tarragona durant el setge de la plaça i hi participà activament; formà part de l'expedició a Cullera el juliol del 1812, i durant 1813 participà en diverses accions amb el Regiment d'Infanteria de Mallorca[3].

Antoni-Maria de Gallard de Grau inicià la carrera militar com a cadet l'any 1809 i la mare li lliurà una assistència diària de deu rals[4].

Josep-Antoni de Marc Virgili esdevingué cadet l'any 1809 en el Regiment de Reials Guàrdies Valones. Els pares –**Bonaventura de Marc Santgenís** i **Isabel Virgili Álvarez**- li prometeren una assistència mensual de vuitanta lliures, trenta quan fos oficial[5].

Francesc de Nicolau de Folc entrà com a cadet al Regiment d'Infanteria de Sòria el maig del 1809. El seu germà **Ramon** es comprometé a passar-li una pensió mensual de setze pesos fins que no guanyés prou per mantenir-se[6].

Antoni-Francesc de Nicolau de Folc l'abril del 1804, era a punt d'ingressar com a cadet al Regiment d'Infanteria de Zamora i el seu pare, per tal que es pogués “*tratar con el lustre y porte que le corresponde*”, li assignà una pensió mensual de vint-i-quatre pesos fins que no arribés a cobrar un sou suficient per a atendre les seves despeses[7]. Dins l'exèrcit serví en els regiments d'infanteria de Zamora (del 23 d'abril del 1804 fins a l'abril del 1809), de la “*Muerte*” (fins al març del 1810), de Lobera (fins al 30 de setembre del 1811), d'Aragó (fins al 30 de novembre del 1811), de Mondoñedo (fins al febrer del 1812), de voluntaris de la Corona (fins al 30 d'abril del 1812), i d'Astúries (fins al 30 de setembre del 1812). Entre les campanyes i accions de guerra en que participà destacaren les expedicions a Etrúria, nord d'Alemanya, Pomerània i Dinamarca, de l'any 1805 fins al 14 d'agost del 1808 en què retornà a Espanya, la intervenció en la batallà d'Espinosa de los Monteros i en la reconquesta de Vigo, que tingueren lloc els mesos de novembre i desembre del 1808, l'actuació, el 1809, en les accions de Tui i Puente de Abalga (6, 8, 9 i 22 d'abril), en la reconquesta de Santiago de Compostela (23 de maig), en la retirada de

Caldes i defensa del pont de San Payo (6, 7 i 8 de juny), en les batalles de Tamames, Medina del Campo i Alba de Tormes (18 d'octubre i 23 i 28 de novembre). Els anys 1810, 1811 i 1812 estigué amb el seu regiment a la ratlla de Portugal. El 1813 assistí a la batalla de Vitòria i a l'atac de Tolosa (21 i 25 de juny), a la de San Marcial (31 d'agost) i a la del pas del Bidasoa (7 d'octubre) on fou ferit a la cuixa dreta. L'any 1814, finalment, va participar al setge de Santoña, del 13 de gener fins al 14 d'abril[8].

Tornant a **Francesc-Policarp de Bofarull Morell** hem de dir que en iniciar-se la guerra es mostrà clarament contrari als francesos. Assistí, com a representant de Reus, a l'assemblea corregimental celebrada a Tarragona, al convent dels carmelites, el 18 de juny del 1808, per tal de constituir la Junta Corregimental, i fou elegit per formar-ne part. Dins la Junta s'integrà en les comissions Militar i de Fortificació i Defensa[9]. Durant l'ocupació francesa es veié obligat a figurar com a titular d'una regidoria de l'Ajuntament de Reus (1811 i 1812), i per això el general **Lacy**, l'abril del 1813, se l'endugué embarcat a Cadis, junt amb dues-centes persones imputades de col·laboracionistes[10].

Algunes causes de l'escassa participació

Tot i que les comparacions sovint són odioses i més si es fan entre Tarragona i Reus, no podem estar-nos de fer-ho pel que fa al comportament de les nobleses d'ambdues localitats durant la guerra del Francès. Ens trobem que el nombre de nobles de les dues poblacions el 1808 era similar: 33 Reus, 32 Tarragona el que facilita la contrastació. En el cas de Tarragona foren vint –el 62'5% del total- els nobles que no dubtaren pas en prendre les armes contra els francesos, mentre que en el cas de Reus només ho feren nou –el 27'27%-. La diferència, doncs, és considerable a favor de Tarragona en la proporció de quasi 2'5 nobles tarragonins per cada noble reusenc.

Quins poden ser els motius de la diferent participació entre els uns i els altres? Són diversos i entre ells n'apuntarem dos: la condició de vila oberta de Reus i la manca de recursos econòmics. Reus no era una plaça forta com Tarragona i per tant no calia defensar-la, amb la qual cosa els nobles i la resta de vilatans restaven alliberats d'aquesta obligació. Amb això volem dir que Reus no tingué la necessitat de crear una milícia urbana o una companyia de tiradors per protegir-se, com sí que hagué de fer Tarragona, i en conseqüència els nobles reusencs a diferència dels tarragonins no disposaren d'un lloc on apuntar-se per fer el servei d'armes sense sortir de la pròpia població (recordarem que a Tarragona, ingressaren una dotzena de nobles en la milícia urbana, mentre que dos capitanejaren les companyies de tiradors).

Per entrar de cadet en un regiment o anar a la guerra calia comptar amb recursos familiars i entre els nobles de Reus hi havia el grup nombrós dels **Barberà** (onze homes, és a dir, la tercera part de l'estament) que a l'època de la guerra del Francès havien esdevingut proletaris, i, com a tals, no vivien de renda i es veien obligats a treballar personalment les seves terres o a exercir un ofici per subsistir, cosa per la qual no disposaven de diners per pagar les assistències dels fills o germans. Tampoc podien allunyar-se de casa per prestar serveis militars, ja que les seves famílies necessitaven del seu treball per sobreviure.

[1] Arxiu Històric de Tarragona [= AHT], *Fons Notarial de Reus*, sign. 321, f. 3.

[2] AHT, *Fons Notarial de Reus*, sign. 7.105, f. 221v.

[3] ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *La burgesia mercantil de Reus ennoblida durant el segle XVIII*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Diputació, 1994, p. 23.

[4] AHT, *Fons Notarial de Reus*, sign. 7.230, f. 18.

[5] ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Els nobles del Baix Camp (segle XIX)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 2008, p. 156.

[6] ROVIRA. *Els nobles...*, p. 192.

[7] ROVIRA. *La burgesia...*, p. 64.

[8] Arxiu General Militar de Segòvia [= AGMS], Full de serveis d'Antoni-Francesc de Nicolau.

[9] RECASENS COMES, JOSEP M. *El corregimiento de Tarragona y su*

Junta en la Guerra de la Independencia (1808-1811). Tarragona: Diputació, 1958, p. 30, 35 i 28.

[10] TOUS, JORDI. "Integrants i ideologia de l'Ajuntament de Reus a darreries de l'Antic Règim", *Penell*, Reus, 3 (1989) 149-161, p. 157; RECASENS COMES, JOSEP M. *La Revolución y Guerra de la Independencia en la Ciudad de Tarragona*. Tarragona: Reial Societat Arqueològica Tarraconense, 1965, p. 396.

EL PERSONATGE:

Josep-Antoni Aran Huguet:
sotstinent tortosí de la 4^a.
companyia de voluntaris
catalans a la guerra d'Àfrica
(1859-1860)

[15/1/4+5]

Alfredo Redondo Penas
Historiador i arxiver
alfredoredondo@ozu.es

Seguint amb l'estudi dels voluntaris catalans que van participar en la guerra d'Àfrica (1859-1860), trobem l'expedient de **Josep Antoni Aran Huguet**(AGMS, Secció 1a., Llig. A-2.086) integrat per un total de set pàgines.

La documentació, que es troba a l'Arxiu General Militar de Segòvia, fa referència a tota la seva trajectòria a l'Exèrcit, mèrits, campanyes i accions que va dur a terme així com les condecoracions obtingudes.

Nascut a Tortosa el 18 d'agost de 1824, era fill de **Joan Baptista Aran Fort** i **Magdalena Huguet Vidal**, i va participar a la guerra d'Àfrica de 1859-1860 sota les ordres del general **Joan Prim i Prats**.

Les primeres referències com a militar apareixen en el seu expedient un cop va ingressar al cos de voluntaris (AGMS, Secció 2a., Divisió 10a., llig. 130), on fou nomenat el 2 de gener pel capità general de Catalunya, **Domingo Dulce**, sotstinent de la quarta companyia del cos sota el comandament del capità **Antonio Menendez y Morón**, amb un sou anual de "400 reales mensuales" (BOPT, núm. 160, de 30-12-1859). Va ocupar el càrrec el dia 4 del mateix mes i va romandre a la ciutat de Barcelona (BALAGUER [1860] 338-339), com la resta de voluntaris, fins que, finalment, el 26 de gener van embarcar a bord del vaixell *San Francisco de Borja* (La Iberia, 1.697, de 31-01-1860) per dirigir-se cap a l'Àfrica a reunir-se amb la resta de l'exèrcit expedicionari.

En el trajecte van aturar-se a la ciutat de Tarifa (Las Novedades, núm. 3399, 29-01-1860) per tornar a embarcar, el dia 3 de febrer en direcció a Río Martín, lloc on es trobava reunit l'exèrcit espanyol sota les ordres del general **Leopoldo O'Donnell**, just el dia abans de la batalla de Tetuán. Tant ell, com la resta de voluntaris, un total de 466 (REDONDO [2008] i Cfr. REDONDO [2010]), es van posar sota les ordres del general reusenc **Joan Prim i Prats**.

El dia 4 de febrer els voluntaris van entrar en combat a la batalla de Tetuán i **Josep-Antoni Aran** resultà ferit en un braç, cosa per la qual li fou concedida "la Cruz de San

Fernando de 1ª clase" (AGMS, llig. A-2.086, f. 1).

Un cop recuperat va participar en diverses operacions de reconeixement del terreny fins el dia 10 de març, sempre sota les ordres del general reusenc. Al dia següent, es va produir la batalla de Samsa (Gaceta de Madrid, 81, de 21-03-1860).

Posteriorment, va tenir una actuació destacada a la batalla de Wad-Ras (Las Novedades, núm. 3457, 07-04-1860). Fou nomenat "para el cuidado de las camillas", però les ganes de participar en la batalla les va demostrar en l'acció que li va suposar una altra ferida, en aquest cas lleu. La seva companyia havia perdut a l'oficial de més graduació, i davant aquest fet, **Aran** va prendre el comandament i va participar activament en el combat. Per aquest motiu fou condecorat, novament sobre el mateix camp de batalla, amb "la Cruz de San Fernando de 1ª clase" (AGMS, llig. A-2.086, f. 6)

Va romandre a l'hospital de Tetuan durant els dies 24, 25 i 26 d'abril, on va rebre ordres d'embarcar-se, juntament amb el seu batalló, cap a la ciutat de Ceuta. Un cop allí, pujà a un vaixell amb destinació a Barcelona.

Com la resta de voluntaris, va poder veure que les ciutats per on passaven els aclamaven com a herois (Màlaga i València en van ser un clar exemple). A la capital catalana, van arribar el dia 3 de maig a bord dels vaixells *Ebro* i *Duero* (Diario de Reus, 267, de 03-05-1860) i, un cop dissolt el cos per la Reial Ordre de 24 d'abril (La Iberia, 1.779, de 09-05-1860), va passar a la situació de reemplaç amb el càrrec de sotstinent; es va incorporar al Cos de

Barcelona el 20 de juny, i fins a finals de 1860.

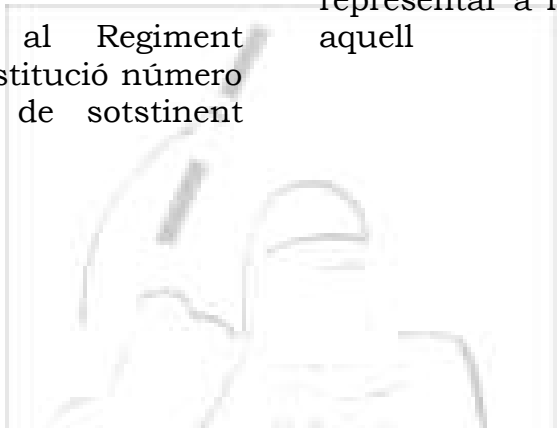
Amb data de finals de desembre de 1861, el serveis efectius realitzats havien estat:

- 4 enero 1860 *Subteniente de las Compañías de Voluntarios Catalanes creadas por Real Orden de 24 de diciembre 1859: 3 meses y 20 días*
- 24 abril 1860 *Subteniente de Infantería por mérito de guerra: 1 año 8 meses y 7 días*

El 1861 ingressà al Regiment d'Infanteria de la Constitució número 29, amb el càrrec de sotstinent

obtingut el 4 de gener de 1860. Posteriorment, va escriure una carta a S.M. la reina **Isabel II** en la qual sol·licitava “*el pase al Ejército de la isla de Cuba con el empleo de Subteniente*”, cosa que no li va ser concedida. Finalment, va obtenir la llicència definitiva amb data de 27 de març de 1872 (AGMS, llig. A-2.086, f. 7).

Amb aquests apunts sobre **Josep Antoni Aran Huguet**, ens hem apropat a aquest ebrenc que, juntament amb **Francisco Fort Segura** (REDONDO [2009] 16-20), van representar a la ciutat de Tortosa en aquell conflicte.

FONS I BIBLIOGRAFIA

AGMS = Arxiu General Militar de Segòvia
BOPT = Bolletí Oficial de la Província de Tarragona

Diario de Reus
Gaceta de Madrid
La Iberia
Las Novedades

BALAGUER [1860]
BALAGUER, VÍCTOR.
Jornadas de gloria o los españoles en África.
Madrid: Librería Española, 1860.

REDONDO [2008]
REDONDO PENAS, ALFREDO. *Guerra d'Àfrica (1859-1860). Els 466 del*

General Prim. Valls: Cossetània, 2008.

REDONDO [2009]
REDONDO PENAS, ALFREDO. “Francisc Fort Segura. Oficial de Tortosa en el Cos de voluntaris catalans a la Guerra d'Àfrica (1859-1860)”. A *Carn!* [En línia], Núm. 9,

gener de 2009, 16-20. <www.acarn.cat>.

REDONDO [2010]
REDONDO PENAS, ALFREDO. *Voluntarios catalanes en la guerra de África (1859-1860).* Ciudad Autònoma de Ceuta: 2010.

RECENSIONES:

[Nombre de notes / Nombre de centres documentals consultats / Nombre de bibliografia citada (+ hemeroteca) + acceptable, ++ bo, +++ excel·lent, ++++ extraordinari]

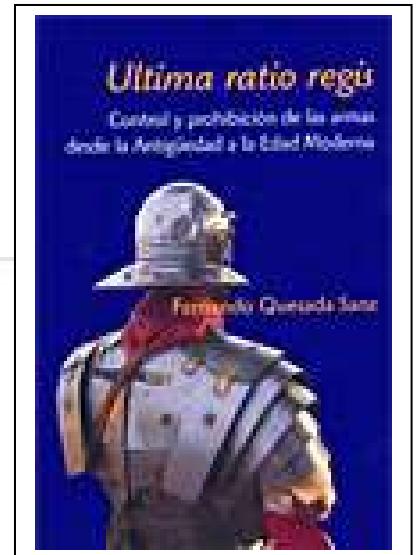
QUESADA SANZ, FERNANDO. *Ultima ratio regis. Control y prohibición de las armas desde la Antigüedad a la Edad Moderna*. Madrid: Ediciones Polifemo, 2009, 487 p.

[1994-/742, ++++]

“La prohibició de determinats tipus d’armes, el control de la seva exportació a possibles enemics, i àdhuc el debat sobre el dret a posseir i emmagatzemar armes per part dels ciutadans en llurs domicilis, són temes de rabiosa actualitat. Però totes aquestes qüestions, relacionades amb els intents del poder per controlar la fabricació, difusió i utilització de les armes de guerra, es plantejaren també a l’Antiguitat i a l’Edat Mitjana. És possible apreciar l’existència de models diferents que coexistiren en el temps, i que s’associen a concepcions del poder i exercici del govern molt diferents. En la mentalitat ‘arcaica’, cada home lliure considerava la possessió individual d’armes com símbol indiscutible del seu estatus social, ideologia i simbolisme que ha perdurat en grups tan distints com els *sij* de l’Índia o els membres de la *National Rifle Association* nordamericana. En el model que hom pot caracteritzar com ‘despòtic’, més propi de governs unipersonals, l’Estat tendia a reservar-se el control de la fabricació, emmagatzament i distribució de les armes: el cas del ‘foc grec’ seria un bon exemple. Aquest model és el que han adoptat la majoria dels estats democràtics moderns. Aquest llibre analitza els problemes de la producció i control de l’armament des dels arsenals faraònics fins al naixement de l’artilleria de pólvora i el desenvolupament de l’Estat absolutista a l’Edat Moderna, utilitzant una gran varietat de fons documentals, iconogràfiques i arqueològiques”. [Resum de la coberta]

Amb el fil argumental del control d’armes, el professor de la UAM F. QUESADA repassa cronològicament l’aparició d’aquells ginys mortífers que en el seu dia van revolucionar el concepte bèl·lic imperant (el ferro, l’arc, el carro, la catapulta, el canó, etc.), acotant dates d’una manera molt minuciosa i exhaustiva, a través de dades documentals o arqueològiques que rebla una rere l’altre. Sap situar cada punt temàtic en el seu context historiogràfic i en desplega les principals teories sense que això l’impedeixi d’extreure de pròpies. El redactat, sobri i precís, alterna l’exposició tècnica amb l’esment d’ocasionals curiositats, conformant un tot en la cosmogonia armamentística de l’Home. És especialment interessant el capítol de l’aparició de l’artilleria de foc. La qualitat d’aquesta obra es deu a la treballada elaboració i a la consulta d’una profusa bibliografia que s’alterna amb fons documentals primàries i arqueològiques (quasi 750 títols). El domini que l’autor mostra de tots aquests fons és senzillament impressionant.

[MG]

MORRO VENY, GUILLEM. *La marina medieval mallorquina (1250-1450)*. Palma de Mallorca: Edicions Documenta Balear, 2009, 350 p. [1.041/18/324, +++++]

Són poques les vegades en les quals l' historiador té l'avinentsa de trobar-se una obra de l'abast com la que recensionem, les xifres parlen per sí mateixes: 1.041 notes al peu de pàgina (de fet, al marge), 18 centres documentals visitats, una trentena de fons consultats i més de 300 títols a la bibliografia. No hi ha dubte de que ens trobem davant d'una magna obra, si més no, a bastament elaborada.

I és que l'autor, n'ha volgut fer una obra total. GUILLEM MORRO VENY ja és un estudiós acreditat en l'àmbit de la història naval catalana. Doctor en Història, especialitzat en l'època medieval, ha publicat en revistes del sector i presentat manta comunicacions a congressos, des del 2003, als d'Història Marítima. Ens és present la seva obra *La marina catalana a mitjan segle XIV* (2005) amb la qual guanyà el V Premi de Recerca Josep Ricart i Giralt del Museu Marítim de Barcelona, i que ja vam recensionar al número 2 de la nostra revista electrònica.

El sumari (no 'índex', com s'intitula), de quasi quatre pàgines, detalla minuciosament el contingut del volum. Sense apartar-se d'un fil conductor cronològic, toca tots aquells aspectes relatius a la marineria mallorquina, no únicament les naus en sí (en el VIè capítol: tipologia -llenys, caravel·les, tarides, galiotes, uixers, pàmfls, baleners, llaüts, sageties), fabricació i tècnica constructiva, contractes, propulsió, govern, les diferents parts de l'embarcació, etc.), sinó també el finançament naval (a través de tota mena d'impostos indirectes: l'ancoratge, la lleuda, el dret de sarraïns, de la guarda del port o d'entrada i eixida, del mallatge, els lous, i altres impositons i gravàmens); les rutes solcades per les coratjoses naus mallorquines, vers la península ibèrica (Catalunya, València, Múrcia, Andalusia, Granada i fins a Sevilla i Lisboa) el sud de França (Agde, Marsella, Montpeller, Narbona, Niça), les illes catalanes de Sicília i Sardenya, Itàlia tota, Rodes i Alexandria; les infraestructures (els ports, els molls, la drassana, l'alfòndec); el dret marítim i les institucions que el regulaven (marc legal, jurisdiccions, el Consolat de Mar, els diversos consolats arreu), i les societats mercantils (constitució, comandes, emprèstits, lletres de canvi, assegurances). El capítol VIIè és sobre la Ciència nàutica aplicada a la navegació (instruments, determinació del rumb, càlcul de distàncies, cartes, llunaris i llibres), i el capítol VIIIè i final, de més d'un centenar de pàgines, repassa els fets polítics i militars en els quals participà la marina balear: la defensa del regne, la conquesta de Menorca, la contribució a l'expansió mediterrània, el front nordafricà i nazari, el segle XIV (oficialitat, tripulació, complements, gent d'armes, salaris, armes, ordinacions), el cors i la pirateria, les guerres contra Gènova i Castella, la marina sota els Trastamares (submissió de Sardenya, conquestes de Còrsega i Nàpols), etc.

L'estil és planer i directe, i els capítols s'estructuren en apartats i subapartats que esmicolen cada qüestió de manera que se'n pot fer una bona síntesi de cada aspecte. MORRO VENY alterna documentació inèdita amb bibliografia i demostra un excel·lent domini dels fons medievals, de la terminologia marítima i del tema naval en general.

Quant a la maquetació i el disseny, la mida de la lletra, un xic menuda, queda compensada amb un disseny que col·loca les notes al peu de pàgina en el marge exterior

de la caixa d'escriptura, i per tant, redueix el nombre d'espais per línia, quasi a columna. Aquesta disposició i el tipus de lletra, permeten que no es dificulti excessivament la fluïdesa de la lectura. Les imatges, són abundants, a proporció, i alternen setinats a tot color (de còdex antics o edificis nobles –drassanes, consolats-) amb gràfics i esquemes, a voltes dibuixos de vaixells (galeres, uixers, coques), armes d'artilleria, soldats, ports fortificats i torres de guaita, etc., signats pel propi MORRO (que també en això se'ns mostra força traçut).

[MG]

PARDO MOLERO, JUAN FRANCISCO. "VI. Huestes, ejércitos y lealtades en la Corona de Aragón (siglos XVI y XVII)". En: RUÍZ IBÁÑEZ, JOSÉ JAVIER (Coord.). *Las milicias del rey de España. Sociedad, política e identidad en las Monarquías ibéricas*. Madrid: Fondo de Cultura Económica, 2009, 192-222. [91/4/86, +++]

La capacitat de mobilització militar dels súbdits per part del poder central és un aspecte d'importància cabdal de la Història Militar, i constitueix un dels principals debats dins de la seva més moderna concepció. Al llarg de les trenta pàgines de la seva aportació a la miscel·lània, el professor PARDO MOLERO fa un exhaustiu repàs de les formes tradicionals de mobilització armada, alternant els casos del Principat amb els de l'Aragó i el País Valencià. No resulta senzill sintetitzar una qüestió que ha estat objecte de diverses monografies en cada territori, però l'autor se'n surt prou bé, tot ajustant-se a una estructuració de tall cronològic.

Els intents per modernitzar les institucions militars de llevant van sorgir a partir de la segona meitat del segle XVI. On encara persistia l'arcaic servei d'*Host i Cavalcada* (redimit en manta universitats del Principat i a València) i el *Princeps Namquae*, les autoritats hispàniques tendeixen a una sistemàtica homogeneïsi basada en la funció dels consells municipals i el progressiu abandonament de les pautes feudovassallàtiques. A Catalunya es produeix un gir i s'aposta per la fórmula casolana del sometent, més efectiu en molts aspectes. A partir de la segona meitat del segle XVII es va perdent la condició voluntària del servei militar però la cooperació dels municipis segueix sent essencial. Projectes, propostes i programes de creació de cossos militars, voluntaris o milicians, van ser presents a València i a Catalunya, més que no pas a l'Aragó, continental i, per tant, resguardat del perill barbaresc que tenia la costa mediterrània. Un dels eixos bàsics de la política monàrquica va ser la de dotar d'un component de solidaritat els diferents regnes de la corona, premissa que passava per haver de sortir del propi territori per anar a defensar el del costat, a la qual cosa sempre es van resistir els súbdits. Era el primer pas d'una uniformització militar estatal que no s'esdevindria fins a l'adveniment dels Borbons.

La síntesi de PARDO MOLERO, de redacció impecable, té cura de no deixar-se cap aspecte interessant. Alterna documentació inèdita amb bibliografia per tal de posar sobre la taula el màxim de casos i exemples demostratius dels diversos postulats amb els que va evolucionar l'intent de simplificar una sistemàtica de reclutament d'efectius humans. L'esforç bibliogràfic és notable, però no sobresalient, ja que, com sol passar en professors universitaris, sembla restringir la consulta de material a l'àmbit acadèmic, sense aprofitar les publicacions d'un país amb centres d'estudis d'una extraordinària vitalitat editorial.

[MG]

DD.AA. *Noves lectures de la Guerra Napoleònica des del Maresme. Conferència inaugural, ponències i comunicacions presentades a la Jornada del Segon Centenari 1808-2008 celebrada al Museu Arxiu de Vilassar de Dalt el 18 d'octubre del 2008.* Vilassar de Dalt: Museu Arxiu, 2010. [+++]

Amb aquesta edició, el Museu-Arxiu Municipal de Vilassar publica la conferència inaugural, les ponències i les comunicacions presentades a la Jornada del Segon Centenari de la guerra Napoleònica 1808-2008 commemorada al Museu-Arxiu de Vilassar de Dalt el 18 d'octubre del 2008. La convocatòria d'aquesta Jornada tenia dos objectius bàsics: D'una banda, aportar una visió des de la vida quotidiana dels diferents sectors socials de la comarca del Maresme. Complementant les visions basades en els aspectes bèl·lics i els grans personatges, es volien descobrir actituds, comportaments, repressions, extorquiments... una visió des de baix, des de la història social i diària. D'una altra banda, es reivindicava la figura de Raimon Ferrer i Tolrà (1777-1821), historiador i eclesiàstic del qual es destapa la seva descendència del mas Tolrà de Cabrils i la casa paterna al mateix Vilassar d'un fadristerne d'aquest mas. Raimon Ferrer recopilà un munt d'informació quotidiana sobre la guerra arreu del país i elaborà una de les millors cròniques de la guerra a Catalunya.

Anem a repassar les diverses aportacions. La conferència inaugural fou pronunciada per la professora ÀNGELS SOLÀ I PARERA i se centrava en els conflictes i comportaments socials i ideològics enmig de la guerra en una societat que es trobava en vies de transformació. Presenta l'estat actual de la bibliografia a Catalunya, els diferents debats en el marc de la història social, la formació de noves elits i, finalment, dibuixa una panoràmica de l'estat de la recerca entorn del paper de les dones en la guerra. A aquest treball panoràmic, el segueixen quatre ponències d'historiadors i estudiosos de la comarca. El vilassarenc BENET OLIVA presenta un conjunt de microhistòries de famílies encavalcades entre Vilassar i Barcelona, que permet analitzar les actituds i comportaments dels diferents sectors socials i econòmics davant del conflicte, ressaltant els aspectes de guerra civil i d'època de transformació social que marcarien la història del vuit-cents. El mataroní ALBERT DRESAIRE I GAUDÍ realitza un estudi del paper de Mataró "fixant-nos més en aquells comerciants mataronins que no pas en les proeses del timbaler del Bruc, o que comprendrem millor la trajectòria política del nostre país fixant-nos en fets com ara la creació d'un Ajuntament constitucional a Mataró el 1813, més que no pas en la resistència de la ciutat de Girona durant els famosos setges. Cal, en definitiva, reivindicar el paper de Mataró i la seva comarca al llarg de la guerra del Francès, i no per cap sentiment localista sinó per la certesa que, sense el coneixement del que va passar aquí, la visió d'aquell episodi de la història serà esbiaixat". ENRIC SUBIÑÀ I COLL presenta els efectes de la guerra a Mataró i rodalies tot resseguint els protocols notarials de l'època. Això li permet estudiar diversos exemples d'expatriats, afrancesats i militars; així com els danys de la guerra sobre la gent corrent, amb una munió de casos que enriqueixen la visió d'aquells anys a la comarca. Finalment, l'arxivera ROSA ALMUZARA presenta un estudi sobre la figura de Raimon Ferrer a partir de dades inèdites i ressalta el seu interès com a recopilador de fonts primàries de la guerra a Catalunya, especialment pel que fa als seus papers i manuscrits, conservats a la secció de reserva de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Com a mostra del seu caràcter inèdit, transcriu el manuscrit d'Arenys de Mar.

Quant a les comunicacions, van presentar-se'n tres. La primera és del doctor JORDI AMAT I TEIXIDÓ, i en ella exposa dos episodis de la guerra a Calella a partir dels apunts de Miquel Cuní i Martorell. Segueix el treball de GUSTAU ADZERIAS I CAUSI, membre de la Fundació d'Estudis Històrics, sobre el contrast entre el mite i la realitat del sometent durant la guerra. Finalment, el vilassarenc ALEXIS SERRANO I MÉNDEZ monografia el Vilassar de Mar de les primeres dècades del vuit-cents, en una aportació en la que inclou un estudi demogràfic, una anàlisi del model urbanístic, un estudi de l'economia local en les vessants de l'agricultura, la pesca i marineria transatlàntica, el contraban i tràfic d'esclaus, la indústria tèxtil, les drassanes, les comunicacions, la sociabilitat i les traces de la guerra a partir dels manuscrits de Raimon Ferrer i d'altres fonts.

El llibre es configura com un complet estudi que permet avançar en el coneixement de l'episodi napoleònic al Maresme, i que aporta un testimoni més, el del prevere Raimon Ferrer i Toldrà, que se suma als ja descoberts a Catalunya amb motiu del Bicentenari.

[ENRIC ORTEGA. *Museu-Arxiu de Vilassar de Dalt*]

Sumari: Presentació (9); *Conferència inaugural:* SOLÀ PARERA, ÀNGELS. "Viure en mig d'una guerra: conflictes i comportaments socials i ideològics en una societat en transformació, 1808-1814" (11-40); *Ponències:* OLIVA I RICÓS, BENET. "Microhistòries de la guerra napoleònica entre Vilassar i Barcelona" (43-102); DRESAIRE GAUDÍ, ALBERT. "La guerra del Francès a Mataró: la vida al marge de la guerra" (105-118); SUBIÑA I COLL, ENRIC. "Efectes de la guerra del Francès a Mataró i rodalies tot resseguint els notaris" (121-146); ALMUZARA, ROSA. "Raimon Ferrer (1777-1821): Fonts primàries de la guerra napoleònica a Catalunya" (149-181); *Comunicacions:* AMAT I TEIXIDOR, JORDI. «Dos episodis de la guerra del Francès a Calella (1808). Els apunts de Miquel Cuní i Martorell" (183-199); ADZERIAS I CAUSI, GUSTAU. "Els sometents, mite o realitat" (201-207); SERRANO MÉNDEZ, ALEXIS. "Vilassar de Mar a les primeres dècades del segle XIX" (209-249).

BOHIGAS, JORDI; ENRIC MIRAMBELL; ENRIC PRAT i PEP VILA, i NÚRIA SURIÀ (col.). "La crònica de l'argenter Miquel Feu sobre la guerra del Francès a Girona ciutat i comarques". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, L (2009) 357-470. [20/2/17+1, +++]

Transcripció del manuscrit de l'argenter-memorialista Miquel Feu Balmes, de propietat particular, que descriu els dos setges que va patir Girona, escrit entre 1815 i finals de febrer de 1816. Els autors són entesos i metòdics, repassen les cròniques de la guerra del Francès fins ara 'exhumades', donant compta dels antecedents relatius a la crònica de Feu (tant historiogràfics, com de la propietat del volum), i descrivint impecablement el text, amb quatre traces per biografar el seu autor. Un apartat per clarificar la normativa de transcripció precedeix a la reproducció íntegra del manuscrit (p. 368-470), acuradament apuntat en més de 700 notes.

"El relat de l'argenter Miquel Feu ens ofereix una visió des de dins dels setges de Girona: un relat ni 'políticament correcte' i que per les seves característiques es pot considerar 'popular', tot i que no tan 'ingenu' ni 'espontani' com creia Rahola". In situ, Feu es trobà en una magnífica posició per ser testimoni d'uns fets que no dubtà explicar, no com ho faria un càrrec de l'oligarquia política, un oficial militar o un prudent eclesiàstic, sinó com un membre més del poble més planer. A banda dels successos polítics, són les accions militars les que aporten un contingut d'informació de primera mà preciosa, amb una descripció nítida i fresca, ben bé *on line* dels esdeveniments, i amb la cita dels personatges, soldats i oficials que destacaren en els combats o que hi van morir. En apèndix final, va el recompte per milers dels "cañonazos", bombes, granades i focs d'artifici consumits des de la plaça i de les gastades per l'enemic; també la relació de bans, impresos i còpies manuscrites que acompanyaven el text. La crònica de Feu, esdevé bàsica per a la reconstrucció dels fets bèl·lics dels setges napoleònics de Girona.

[MG]

Web de la revista digital de *Historia Militar*, que ofereix el seu contingut en llengua castellana i també en anglesa. El web és d'una gran senzillesa, però no renyeix amb un disseny auster i una interfície força agradable. A la primera pantalla apareix seqüencialment el bust d'una personalitat militar de la Història d'Espanya. A la banda esquerra hi han set botons: Presentació, Publicar, Descarregar, Contactar, Notícies, Enllaços i Seccions. En el primer consta una exposició que aclareix que la RHM està feta per un grup d'historiadors i afeccionats amb l'únic propòsit de treballar la Història i retratar la Guerra a través de la literatura, l'art i el cinema. Vol aprofundir en l'experiència històrica dels conflictes armats i el seu impacte en tots els àmbits de l'Home. El seu objectiu és el de crear un espai virtual d'alt nivell cultural i acadèmic per a l'estudi i difusió de la Història Militar. A tal efecte proporcionen les eines necessàries per a què qualsevol cibernauta pugui penjar un treball seu, treball que només consideraran si està fet amb garanties (fonamentat en investigació rigorosa, amb us de fonts primàries d'arxiu i biblioteca, etc.). En els botons de 'Publicar' i de 'Descarregar', dona les instruccions precises i succintes, pas a pas, perquè cada cibernauta pugui executar-ho directament. La descàrrega resulta gratuïta si l'article conté menys de 3.000 paraules. Les 'Notícies', són extractes d'algunes notícies aparegudes en els mitjans de comunicació, relatives a: congressos, exposicions, convocatòria de premis, etc. (de 2008 i 2009). Els 'Enllaços' són bastant interessants, i es subdivideixen en: *Think Tanks* (Espanya i la GB), Universitats, Forces Armades i Revistes. Hi apareixen centres d'estudi militar, acadèmies, instituts estratègics, les armades de terra, mar i aire espanyoles, i a les revistes, la *XXI Legio*. El web té tres seccions: Ciències Socials (*Doctrina, Ejércitos, Teoría Cívico-militar, Terrorismo*), Història (*Antigua, Medieval, Moderna i Contemporánea*) i Cinema, Art, Literatura (*Arte, Libros, Museos, Películas*), a partir de les quals s'estructuren els temes dels articles que es penjen al web.

[MG]

LA CITA

"y tengui per màxima, que el valor en la guerra, s'ha de preferir a qualsevol altra virtut, de la mateixa sort que en els monestirs la bondat de vida i costums".

BRANCACCIO, LELI. *Cargos y preceptos militares...*, Barcelona, 1639, f. 129.

VALOR: "SE LI SUPOSA"

El valor en el combat és una de les màximes virtuts del soldat, i ha estat magnificat en totes les èpoques. Aquells

"(no Espanyols, que estos al despatx anomenan 'intima de mort', sino inglesos que menos noticia tenen de nostre valor)".

Relació verdadera de la presa de quatre vaxells de Namborque...
Barcelona: Jaume Mathevat, 1642.

qui l'han demostrat, han estat recompensat amb llautó, o aclamats socialment, i de la mateixa manera, han estat menyspreats aquells qui han mostrat tot el contrari. Queden lluny els temps en que al soldat de lleva, quan era vigent el Servei Militar Obligatori, se li anotava a la cartilla militar, "*Valor: se le supone*". Aportem aquí un parell de cites antigues sobre la que possiblement sigui la més celebrada de totes les virtuts d'un militar, i ho fem de la ploma d'un gran militar italià, que al final dels seus dies combaté al servei de Felip IV en territori català, on va publicar una reedició del seu famós tractat. L'altra cita, és manllevada d'una relació de 1642, quan catalans i francesos assetjaven Roses defensada pels castellans, i atribuïen el fet que Felip IV hi enviés un socors de 4 vaixells anglesos a que no s'atrevia a fer-ho amb els propis per l'acreditat valor dels catalans. Una brivalla per cita, pura propaganda.

GÜELL, MANEL; SALVADOR-J. ROVIRA I GÓMEZ (coord.). *Biografies de Tarragona. Volum 1*. Benicarló: Onada, 2010, 80 p [137, ++]. Primera entrega de la que està pensada que sigui una col·lecció de volums anuals sobre biografies de personatges de la ciutat de Tarragona. En aquest primer, n'hi ha publicats uns 125, d'entre els quals consten alguns militars com: Lleó Alasà Rovira (1842-1916), últim intendent general de les Filipines; Joan Baptista Bertran de Tulla (s. XVII), canonge expert en fortificacions; Gaspar Casals (†1692), alferes de la milícia; Francesc de Gimínells Mascaró (v1605-1640), malaurat governador de la fortalesa de Salou; Manuel Orozco Rovira (1915-1994), as de l'aviació republicana; Rodrigo de Rebolledo (s. XV), militar al servei de Joan II i governador militar de Tarragona; Baltasar de Rojas Pantoja (s. XVII), general d'artilleria, també governador militar; Juan Ruíz de Apodaca Eliza (1754-1835), capità general de l'Armada i director de les Obres del Port; Bernat de Sentmenat de Boixadors (1731-1809), tinent coronel de l'exèrcit; Joan Smith Sinnot (1756-1809), cap d'esquadra de l'Armada, enginyer i director de les Obres del Port; Francisco de Toralto y Aragón (†1647), cap de l'exèrcit hispànic i governador de Tarragona; Francisco de Tutavila del Tuffo (1608-1679), general d'artilleria, virrei i també governador, i Pere d'Urrea (†1489), arquebisbe que fou capità de galeres i un dels millors generals de Joan II durant la guerra civil [MG]

VONDRA, SYLVAIN. "Aproximació a la indumentària militar aristocràtica a partir de l'escultura funerària dels segles XIII i XIV a les comarques gironines" (tr. d'Assumpció Toledo i Mur i Josep M. Llorens i Rams). *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, L (2009) 53-67 [4/-9, ++]. El treball de camp d'aquesta arqueòloga medievalista francesa, amb els monuments funeraris gironins, a partir dels quals assoleix una reproducció prou acceptable de la indumentària militar medieval, és mostra i exemple de la diversitat d'enfocaments que pot tenir la Història Militar; la investigació històrica té molts

recursos, i no tots han de raure en la documentació escrita/impresa. L'autora estructura els tipus de monuments que seran objecte del treball, els situa i els data. Els personatges així estudiats són els comtes d'Empúries Hug, Ponç Hug i Huguet (ss. XI i XIV), Bernat Guillem de Foixà (†1362), Ramon Berenguer II (†1082), Bernat de Raset (†1432), Jofre Gilabert de Cruilles (†1339) i Berenguer del Coll (†1334). Hom descriu la indumentària dels personatges representats escultòricament, començant per les proteccions del cap, i seguint amb les del cos i les de les cames, i acaba fixant-se amb les armes que duïen. Al final, van una desena de fotografies de petit format en b/n i tres dibuixos a tall d'assaig de reconstrucció. L'aparell bibliogràfic hauria pogut ser més generós [MG]

FUGUET SANS, JOAN. "Els dominis de la Casa Templera de Prat i el territori de l'Aldea al Baix Ebre". En: CARDONA EIXARCH, VÍCTOR-MANUEL (Coord.). *Miscel·lània en el 850è aniversari de la Parròquia de l'Aldea (1160-2010)*. Tortosa: Parròquia de l'Aldea, 2010, 67-80. A càrrec d'una de les principals autoritats en fortificacions templeres de Catalunya, és aquesta aportació que respon al títol, i que té el seu major interès en els apartats referits a la torre de Font de Quinto, la 'Llotja', la torre de l'Aldea, la Burjassènia, la de la Candela i la Vinaixarop, totes fotografiades a color i impecablement descrites. S'adjunta un plànol i l'extret d'un capbreu de 1510 [MG]

SOBREQUÉS I CALLICÓ, JAUME. "Entre França i Catalunya. Els comtats del Rosselló i la Cerdanya a la tardor de l'Edat Mitjana". *L'Avenç*, 361 (octubre de 2010) 40-49. Al voltant de la dramàtica mutilació dels Comtats catalans el 1659, l'autor recrea els antecedents de la segona meitat del segle XV (més que "tardor de l'edat mitjana", és "primeries de la moderna"...), en aquells episodis bèl·lics, polítics i diplomàtics durant els quals van passar temporalment a poder del rei de França. L'agressiva política de Lluís XI aprofitava qualsevol convulsió al país per potenciar la presència gala a la seva

banda del Pirineu. El pacte de Salvatierra (1462) va obrir una porta a través de la qual l'*Aranya universal*, com era conegut el monarca francès, va posar un peu sobre Perpinyà que va ser molt difícil de traure's de sobre durant els següents anys. Per la Pau de Perpinyà (1473), els Comtats retornaven a la jurisdicció catalana, però el juny següent tornava a haver invasió francesa i tenia lloc un dels setges més durs de la història militar catalana, durant el qual no es va deixar pels carrers de Perpinyà "cans, gats, rates, toronges, rels d'herbes ni coses ningunes de menjar". La recuperació d'aquest territori aniria a càrrec del successor de Joan II, el catòlic Ferran II, que ho assoleix el setembre de 1493. L'article constitueix una excel·lent síntesi d'aquesta època i d'aquestes circumstàncies de la ma del que avui n'és, probablement, el seu major entès [MG]

"Una crònica militar intercalada en un llibre sacramental". *Butlletí de la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària, Barcelona*, 9 (setembre de 2010) 5. Notícia de la troballa d'un text breu de 1503, inserit en un llibre de baptismes de Sant Feliu de Pallarols, que relata succintament la campanya en socors de Salses, assetjada pels francesos i socorreguda a temps, aquell mateix any. Curiós [MG]

PONS, ALBERT i LLUÍS SERRANO. *Afrancesats i guerrillers: revolució a la regió de Girona (1808-1814)*. Girona: Diputació, 2010 (Francesc Eiximenis; 12), 264 p. "Sobre la revolució a la regió de Girona. Aquest llibre no té un objectiu polític. És un treball d'història política. Els autors intenten acostar-se a cosmovisions i concepcions polítiques d'un moment històric crucial, a través del llenguatge i els discursos d'alguns dels protagonistes. A càrrec del llicenciat en filosofia i història Albert Pons (l'Escala, 1978) i de l' Lluís Serrano (Figueres, 1975)" [www.ddgi.cat/quiosc/premsa...]

DEL POZO FERRER, MONTSERRAT. "Girona en el segle XVII". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, L (2009) 53-67 [3/13, ++]. L'article de Del Pozo és una simple síntesi dels principals

fets polítics i militars viscuts des de la capital gironina, amb l'atractiu d'exposar, a la segona part del treball, les ressenyes biogràfiques d'un grapat selecte dels principals protagonistes, algunes d'elles, bastides a la llum d'expedients militars d'arxiu. Hi són: Felip Ramon de Calders, general d'artilleria; Josep-Antoni de Rubí de Boixadors, famós governador de Roses mort en un dels setges; Josep-Galceran de Pinós de Perapertusa, mestre de camp "segador"; Gabriel de Llupià Pagès-Vallgornera, governador del Principat; Manuel de Llupià de Balleró, militar filipista; Joan Baptista de Mata Soler, general d'artilleria, i Josep Boneu, capità de cavalleria i governador militar de Maçanet de Cabrenys. La bibliografia emprada és de treball d'IES [MG]

GRAU I PUJOL, JOSEP M. "Els pous de gel de la Pasquala de Montblanc (segle XVIII)", *El Foradot, Montblanc*, 61 (juliol-agost de 2010) 9-10. Breu notícia sobre la història dels pous de glaç o neu a la capital de la Conca de Barberà, concretament a la partida anomenada de la Pasquala. L'any 1712 l'ajuntament i el capítol de canonges de Tarragona compren un pou i l'any següent 20 jornals de terra i bosc. Al costat de la cavitat s'hi edifica una gran masia (avui en runes) per a habitatge dels masovers que cuidaven la finca. L'elevada inversió dels dos comuns tarragonins a Montblanc es realitzà amb la intenció d'assegurar-se l'estabilitat del proveïment del gel en els darrers anys de la guerra de Successió, tant per a l'exèrcit com per la població civil. Recordem que el fred es terapèutic pels colps, les ferides i per rebaixar la febre; el glaç servia, a més, per a refrescar les begudes a l'estiu (aiguardent, vi, orxates) o fer gelats [l'autor]

FABREGAT, EMETERI. "El motí antisenyorial de Tortosa del 1808 i les terres de l'Aldea". En: **CARDONA EIXARCH, VÍCTOR-MANUEL** (Coord.). *Miscel·lània en el 850è aniversari de la Parròquia de l'Aldea (1160-2010)*. Tortosa: Parròquia de l'Aldea, 2010, 183-186. Aportació breu sense notes i de caràcter divulgatiu, que explica l'avalot tortosí contra les autoritats que volien imposar la presència

de les tropes franceses. L'autor li dóna l'enfocament des de la vila de l'Aldea, i comença situant la realitat social de la població, majoritàriament camperola. Els cacics Jordà s'havien congriat l'odi del poble a l'obtenir la plena propietat de les terres a través dels tribunals, i quan el 1808 alguns dels titulars comandaven la tropa que es dirigia a defensar el coll de Balaguer, els milicians els abandonaren perduts pels boscos de la Fullola. El governador Guzmán de Villoria (casat amb una Jordà) i l'advocat de la família van ser detinguts i afusellats pels pagesos revoltats, i quan els comandaments militars Jordà aconseguiren retornar a Tortosa els escridassaren "*Ara pagareu les terres*". La revolta va finalitzar amb el reconeixement signat per una Jordà de la propietat comunal de les terres de l'Aldea, un acte dut a terme sota l'amenaça real d'assaltar la seva mansió i occir-ne tota la família. Quan acabà la guerra, els tribunals ratificaren llurs sentències a favor dels Jordà, i els pagesos de l'Aldea tornaren a ser-ne simples emfiteutes [MG]

BARNOSELL, GENÍS. "¡Por San Narciso y la Virgen del Pilar! Sitios y guerra de religión en Girona y Zaragoza (1808-09)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, LI (2010 = Actes del III Congrés d'Història de Girona. "Guerra i poder en terres de frontera (1792-1823)". Congrés internacional. Bicentenari de les Guerres Napoleòniques. Girona, 19, 20 i 21 de novembre de 2009), 15-29 [14/0/13, ++]. Molt interessant aproximació a la realitat dels setges durant l'època napoleònica. Encara que per segons quines tècniques de combat poliorcètic no feia falta acudir a bibliografia estrangera tan rebuscada, l'autor se'n serveix intel·ligentment per bastir un quadre de duració de setges: 21 d'ells duraren menys d'un mes, 7 ho feren entre mes i mig i dos mesos i mig, 3 resistiren fins a quatre mesos, 1 (Girona) cinc i un altre set mesos. Evidentment la major resistència era la que podia oferir en una defensa l'exèrcit napoleònic, dels tres setges que duraren quatre mesos, dos van ser defensats pels francesos. La segona part de l'article gira al voltant dels setges gironí i saragossà, en una

exposició tècnica contrastada en la qual ressalta els majors recursos defensius de les muralles de Girona i, per contra, la resistència a ultrança, casa per casa, que va fer que el setge de Saragossa fos considerat "*un nuevo modo de tomar las plazas*". Aquesta aferrissada resistència és un dels elements en comú que tingueren les dues expugnacions. L'anàlisi i composició de les respectives forces militars ajuda a comprendre la llarga duració de les operacions bèl·liques a Girona; també l'esperit resistencialista, mantingut, tant en una plaça com en l'altre, aplicant la pena de mort als desertors, sediciosos o als partidaris de la rendició. A les últimes planes, l'autor ofereix un curiós quadre sobre els ideals que movien a la lluita a Saragossa (el rei, la pàtria, la nació, Déu, la Pilarica, el valor, la seguretat, la llibertat o l'honor), essent la Verge del Pilar i la Pàtria els dos valors en alça al final del setge [MG]

FONTBONA, FRANCESC. "Iconografia de la Guerra del Francès". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, LI (2010 = Actes del III Congrés d'Història de Girona. "Guerra i poder en terres de frontera (1792-1823)". Congrés internacional. Bicentenari de les Guerres Napoleòniques. Girona, 19, 20 i 21 de novembre de 2009), 31-50 [12/1/9, ++]. La pintura històrica es consolidà com a gènere artístic a mitjans segle XIX, no sense certes traces maniqueïstes per tal d'enaltir fites concretes. Després d'una breu sinopsi sobre els artistes pictòrics espanyols (Goya, Julià, González Velázquez, Brambila, Gamborino, López Enguídanos, Aparicio o Ribelles), ofereix la visió de la guerra del Francès a través dels pintors o dibuixants catalans. L'autor explica les trajectòries i vicissituds durant el període de guerra, d'alguns dels pintors, escultors o gravadors més importants: Jaume Folch Costa, Damià Campeny, Antoni Solà, Francesc Fontanals, Francesc Jubany, Joseph Flaugier, Giuseppe Lucini, Ramon i Bonaventura Planella, Francesc Lacoma Fontanet, Josep Coromina, etc. De Tarragona, destaca la col·lecció de gravats calcogràfics *Horrores de Tarragona*, "*un conjunt tècnicament força inhàbil però d'una gran expressivitat...*", i l'activitat de

l'arquitecte i escultor **Vicentó Roig**. Les últimes planes estan dedicades als gravadors, litògrafs i topògrafs, amb especial menció de **Charles Renoux** i **Jean-Charles Langlois**. L'article es configura com una bona síntesi sobre l'activitat plàstica durant la guerra del Francès, i l'enfocament que en van fer o tenir els artistes. Al final consta la reproducció (en b/n) de la dotzena de quadres i gravats més representatius de l'episodi napoleònic [MG]

MOLINER PRADA, ANTONI. "Problemes historiogràfics entorn de la guerra peninsular de 1807-1814". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, LI (2010 = Actes del III Congrés d'Història de Girona. "Guerra i poder en terres de frontera (1792-1823)". Congrés internacional. Bicentenari de les Guerres Napoleòniques. Girona, 19, 20 i 21 de novembre de 2009), 51-78 [82/0/79, +++]. Notable aportació en la qual **A.MOLINER**, possiblement l' més entès sobre l'episodi napoleònic, avui per avui, desgrana amb no poca erudició els entrellats evolutius de les historiografies francesa, anglesa, portuguesa i espanyola, des de la primera obra a les últimes, comentant cada autor i moment històric. "La tutela de la historiografia francesa sobre la hispana ha estat total", afirma referint-se a l'obra dels hispanistes gals, titllant de "fonamental", la influència historiogràfica dels francesos vinculats a la Casa de Velázquez en els historiadors catalans i espanyols. Val a dir que el primer historiador francès que emprà el concepte d'"ocupació" per referir-se a les tropes napoleòniques en el nostre país, ha estat tan recent com és **Pierre Vilar** el 1968. La historiografia tradicional britànica "dóna una visió parcial [...] basada en la combinació de mites nacionals, certs prejudicis culturals i interessos polítics dels distints grups socials". Cal destacar les tesis revisionistes de **CH.ESDAILE** que criminalitza la guerrilla i considera que actuà en greu perjudici de l'exèrcit regular. Les últimes pàgines es dediquen a la historiografia hispanoamericana en relació amb els processos d'independència [MG]

PUIG, LLUÍS MARIA DE. "Els setges de Girona al cap de dos-cents anys". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, LI (2010 = Actes del III

Congrés d'Història de Girona. "Guerra i poder en terres de frontera (1792-1823)". Congrés internacional. Bicentenari de les Guerres Napoleòniques. Girona, 19, 20 i 21 de novembre de 2009), 79-87 [i 315-330] [++]. Al voltant de l'episodi napoleònic a Girona, l'autor basteix un seguit d'observacions i precisa alguns fets més enllà del que s'ha pogut assenyalar. Comença contrastant les historiografies clàssica i moderna, i es dol que els historiadors hispanistes hagin considerat una visió homogènia i unitària d'Espanya. Els processos revolucionaris han de merèixer més atenció, ja que no van ser dirigits únicament contra l'invasor francès, "l'aixecament gironí no era només una insurrecció contra els de fora; era també una rebel·lió contra el poder constituït (a Girona no hi havia francesos)". A partir d'aquí, es van descabdellant els fets militars, moviment per moviment, en una síntesi dels setges gironins en quatre pàgines. Al final queda misèria i desolació, tant la guarnició com la població local queden reduïdes a la meitat, i l'autor deplora la inútil fermesa resistencialista que provocà la pèrdua de tantes vides humanes i l'ensorrament de tants edificis urbans, i en culpabilitza **Álvarez de Castro**, dient que només desitjava aguantar més que **Palafox** a Saragossa en favor d'una carrera de glòria i d'honor, "el resultat va ser esfereïdor: impossible més morts". Sense deixar el to crític més lacònic, afirma: «Tota aquella tragèdia ha estat objecte d'una distorsió històrica fenomenal. Per raons polítiques i ideològiques, sobretot: per servir el nacionalisme espanyol, que va atribuir a la resistència gironina l'exemple més clar de patriotisme. Però també des d'un localisme errat se'ns ha parlat molt més dels heroïsmes, la glòria i l'honor que dels errors, els morts i la tragèdia real». L'article és bo, però no n'hi ha per haver-lo de repetir, paraula per paraula, en el mateix volum, en l'apartat de comunicacions [MG]

ROURA I AULINAS, LLUÍS. "Guerra, frontera i absolutisme (Guerra Gran, guerra del Francès i -de reüll- guerra de Successió)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, LI (2010 = Actes del III Congrés d'Història de Girona. "Guerra i poder en terres de frontera (1792-

1823)". *Congrés internacional. Bicentenari de les Guerres Napoleòniques. Girona, 19, 20 i 21 de novembre de 2009*, 89-108 [45/7/24-1, +++]. El pas dels anys en el segle XVIII no va esborrar l'amarg record que als seus inicis va deixar la guerra de Successió (1705-1714), i amb motiu de l'esclat de la Guerra Gran (1793-1795) i posteriorment de la guerra del Francès (1808-1814), eren diversos els testimonis, d'una banda i d'una altra, que en feien referència. Els paral·lelismes eren evidents per a més d'un: Barcelona, cap i casal, era el vector principal del conflicte territorial, i també estaven la dimensió internacional o l'arrelada galofòbia, etc. Els encerts i els errors francesos durant la guerra de Successió eren preciosos antecedents quasi un segle més tard. Un dels més importants era la capacitat de resistència dels catalans, cas que percebessin els francesos com a invasors i no com a alliberadors, capacitat plasmada en el setge final de Barcelona de 1713-1714, i que, de fet, es repetiria cent anys més tard a Girona, Tarragona i altres places. Els testimoniatges de la banda catalana també trobaven paral·lelismes en el conflicte successori: els francesos eren l'invasor que calia combatre, la desconfiança del govern central minvava possibilitats, etc. Encara el 1790 Francisco de Zamora observava que "*els catalans de banda i banda de la frontera se sentien més units entre ells que no pas amb els seus respectius estats*". Aquesta visió era compartida per la Junta Suprema Governativa del Reino, i una de les primeres mesures fou suprimir la contribució personal de Catalunya, establerta arran de la guerra de Successió, odiosa i gravosa en la seva essència. L'article acaba dedicant les últimes pàgines al cicle bèl·lic encetat amb la Guerra Gran i clos amb la del Francès (1793-1814), lligant el record del primer conflicte a l'ànim resistencialista i combatiu en el segon, ja que per a molts, la guerra del Francès era el rebrot revenjós de la Guerra Gran. Nou punts finals expliquen els paral·lelismes més evidents entre els dos conflictes armats [MG]

SCOTTI DOUGLAS, VITTORIO. "*...Ed intanto i gironesi resistono con vigore*". *Los italianos y los asedios de Girona*". *Annals de l'Institut*

d'Estudis Gironins, LI (2010 = Actes del III Congrés d'Història de Girona. "Guerra i poder en terres de frontera (1792-1823)". *Congrés internacional. Bicentenari de les Guerres Napoleòniques. Girona, 19, 20 i 21 de novembre de 2009*), 109-125 [39/1/11, ++]. Els itàlics eren cantera de mercenariat, i encara que una gran majoria lluitava sota les banderes napoleòniques, també n'hi hagué que ho feren sota les espanyoles i sota les britàniques. L'autor comença precisant el terme de 'soldat italià', com a pertanyent als regnes d'Itàlia i de Nàpols, i enumera les fonts impreses que utilitza, les memòries de Gabriele Pepe, Césare de Laugier i l'estudi de Camillo Vacani. La visió que els cronistes itàlics van tenir del setge de Girona, es converteix en un testimoni vigorós de les operacions militars desencadenades en aquell episodi: moviments, aproximacions, noms dels principals comandaments, assalts, combats, punts de lluita, xifres de contendents, i àdhuc, tècniques militars, com les d'enterrar els canons per què no caiguessin en mans de l'enemic (p. 117). Aquestes fonts itàliques mostren singulars concordances i una sorprenent veracitat en el recompte de baixes. Les dues darreres pàgines són per copsar la percepció que el públic itàlic en general tenia dels espanyols i de la guerra en el seu territori. Dels 50.000 itàlics que formaren el cos expedicionari a Espanya, en van tornar ben pocs. Per cert, les notes al peu de pàgina números 21, 22, 23 i 24, es repeteixen com en un bucle, a les 25, 26, 27 i 28 [MG]

RIPOLL I MASFERRER, RAMON. "*La participació de l'advocat Andreu Oller en els setges de la ciutat de Girona de 1808 i 1809*". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, L (2009) 357-470 [23/1/-, ++]. Ja havíem tingut notícia de la crònica d'Oller a través d'un avenç del mateix autor a la *Revista de Girona* (núm. 253 - recensionat a *A Carn!*, núm. 14, p. 25-). La memòria dels mèrits i fulls de serveis que el ciutadà Andreu Oller presentà a la Junta Superior del Principat per defensar el seu honor, configurà un magnífic relat de la defensa de Girona el 1808 i el 1809. Al llarg dels 83 capítols, Oller alterna els

esdeveniments militars gironins amb els polítics a nivell nacional, pescats en les seves anades i vingudes a aquella capital. Oller havia estat acusat de provocar la resistència a ultrança de la ciutat, i a l'ensem de fer-se esmunyedís (disfressat de dona) quan va ser ocupada, i de no reparèixer fins quatre dies després de la capitulació. Oller explica que va ser enllaç de la ciutat amb la Junta Suprema, posició privilegiada des de la qual va poder conèixer detalls i relacionar-se estretament amb Álvarez de Castro i d'altres oficials majors. La seva activitat logística (de recaptació, aplegament de queviures, reclutament de lleves, etc.), l'impedí agafar el fusell durant els setges, que descriu 'des de fora' (seria l'antítesi de la crònica de MIQUEL FEU, feta 'des de dins'). Són punyents els detalls que dona sobre la precària situació de la població, abatuda per les epidèmies i la fam [MG]

VALENCIANO LÓPEZ, VALENTÍ. "Sobre el nombre de refugiats a Mallorca durant la Guerra del Francès". *Randa*, 63 (2009 = Miscel·lània Gabriel Llopart, III) 41-44. Repàs historiogràfic per aproximar el nombre de refugiats a *Ses Illes* durant l'episodi napoleònic. MIQUEL DELS SANTIS OLIVER elevà la xifra a uns 40.000 i MIQUEL FERRER FLOREZ als 20 o 30.000. Però té més garanties metodològiques l'estudi doctoral del professor LLUÍS ROURE AULINES, que consultà premsa de l'època i els sacramentals de les parròquies. ROURE es decantava per la forquilla entre 12/15.000 refugiats, en consonància amb un interessant informe municipal, avui perdut, sobre l'abastament de carn [MG]

GRAU I PUJOL, JOSEP M. "Cartes des de la batalla de l'Ebre per part d'un soldat republicà de Constantí: Llorenç Gibert Recasens (juny-setembre 1938)", *Estudis de Constantí*, 26 (2010) 133-149 [11/14, ++]. Article basat en l'edició i comentari de catorze cartes manuscrites que des del front de l'Ebre l'any 1938 un soldat català de lleva de Constantí envià a la família entre els mesos de juny i de setembre, fins a la seva mort. En les missives d'aquest pagès i músic mobilitzat es relata la

quotidianitat de la vida a les trinxeres, tant les penúries higièniques com alimentàries, la manca de descans a través de permisos, la tramesa de la paga a l'esposa, l'enyorament, el contacte amb l'enemic, el companyerisme entre la tropa, les ganes de veure finalitzar el conflicte, l'angoixa pels bombardeigs a la població civil, la manca de paper per escriure irregularitats del correu postal, etc. Sobten les poques referències a l'ideari polític. S'acompanya de fotografies i de bibliografia. Els documents, són conservats pels fills i en l'actualitat hi ha una còpia dipositada a l'Arxiu Municipal de Constantí. Al final es reproduïxen una dotzena de cartes [l'autor]

CORTADELLAS, XAVIER. "Amb les espartenyas més gastades". *Revista de Girona*, 252 (gener-febrer de 2009) 56-59. "Quanta gent va morir afusellada a Catalunya víctima de la repressió franquista? Amb certesa, no ho sabrem mai. Els historiadors calculen que uns 4.000 republicans van ser passats per les armes després d'haver estat jutjats en uns consells de guerra rigorosíssim, moltes vegades en grup, unes paròdies de judicis en què ni un d'ells no va poder ser defensat dignament. Cap possibilitat de sortir-se'n" [Abstract]. L'article s'estructura al voltant dels objectius i l'activitat de l'Associació de Familiars de Represaliats pel Franquisme, presidida per Aïda Lorenzo i formada per 750 famílies de tota la geografia catalana. Consta un quadre sobre les darreres hores de Josep Turon i un altre dels 40 anys de repressió franquista que s'inspira en *El sumari del president Companys i altres causes* (Girona: CCG, 2008) [MG]

CLARÀ, JOSEP et alii. *Girona 1939-1953. Exilis, repressions i complicitats*. Girona: Ajuntament, 2009 (Conferències a l'Arxiu Municipal; 4), 194 p. Publicació del cicle de conferències que l'abril de 2009 va acollir l'Arxiu Municipal de Girona amb el mateix títol, i en el que van intervenir, a més de JOSEP CLARÀ ("Del Govern Civil al govern municipal"), altres historiadors i arxivers com: JOAN BOADAS I RASET, LLUÍS-ESTEVE CASELLAS I SERRA; ANNA GIRONELLA I DELGÀ, MONTSERRAT HOSTA I REBÈS ("Fons documentals gironins

per a l'estudi i la repressió"); CARLES RIBERA I RUSTULLET ("L'exili gironí del 1939"); JAUME DE PUIG I OLIVER ("L'Església gironina de la postguerra"), GENÍS BARNOSELL I JORDÀ ("La vida quotidiana") i GERARD BAGUÉ I HUGAS ("Testimoniatsges de la repressió quotidiana"). "La llarga postguerra va transcórrer entre l'èxode dels vençuts de la Guerra Civil i la consolidació del règim franquista. Va ser una etapa caracteritzada per l'hegemonia dels militars, els colors del Partit Únic i la barreja de la religió amb la política. La repressió, el racionament, l'estraperlo i les restriccions en tots sentits s'imposaren com una llosa implacable" [<http://genisbarnosell02.wordpress.com>]

FONTANA I LÁZARO, JOSEP. "La repressió franquista". *Gran Penedès. Publicació de l'Institut d'Estudis Penedesencs*. 21 (Tardor de 2009) 17-27 [19/0/24, +++]. L'article és en realitat la publicació de la conferència que l'autor va donar amb motiu de la presentació del llibre de R.ARNABAT, J.CASTILLO i D.SANCHO, *La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès, 1939-1948*, el 13 de desembre de 2009 al Consell Comarcal de l'Alt Penedès. En ella, FONTANA encetava la seva intervenció especulant nombre de víctimes, contrastant la xifra dels primers estudis i dels últims i concloent que les plausibles 150.000 morts de l'holocaust franquista representaven "cinc vegades les víctimes de les dictadures del Xile de Pinochet i dels militars argentins, sumades". Els següents apartats proporcionen perles que prefiguren l'estat d'horror repressiu que es va viure aquells anys, odi, intransigència, violència desfermada, depuracions brutals, tot legitimat, calculat i planificat. S'escenifica el cas de Carles Rahola, que malgrat no haver-se significat gens, fou detingut i acusat de rebel·lió militar pel fet d'haver fet xerrades per la ràdio i sentir "devoció por la literatura catalana" (segons deia l'informe policial) a més de suposades simpaties per l'esquerra. Un apartat està dedicat a la repressió sobre les dones, amb un repàs de presons i de casos concrets, i al final l'apartat de repressió a Catalunya rescata els casos i

les xifres que es van donar a: Manlleu, Collsacabra, l'Esquirol, etc., i ressalta l'estratègia principal del general Francisco Franco, que no era la de l'ocupació del territori, almenys abans d'hora, sinó després d'haver matxucat i anihilat l'enemic, fins a perllongar (innecessàriament, des d'un punt de vista militar) la guerra un any més, amb una "repressió excessiva i salvatge, que es va acarnissar amb víctimes innocents per tal com el que al franquisme li importava no era castigar culpes, sinó que el que necessitava era assentar el seu domini sobre la base d'un terror que anul·lés qualsevol temptació de resistència o de discrepància" [MG]

MONTFORT I COLL, ARAM. "Los campos de concentración franquistas y su funcionamiento en Cataluña". *Hispania*, 231 (gener-abril de 2009) 147-178. "Els camps de concentració foren l'instrument principal amb el qual l'Exèrcit franquista començà la classificació sociopolítica en el transcurs de la guerra. A Catalunya aquest sistema concentracionari començà a funcionar durant la primavera de 1938, coincidint amb l'estabilització del front en territori català. A partir de l'anàlisi del funcionament d'aquests camps catalans, pretenem explicar com partint d'una experiència bèl·lica com el final de la guerra i l'inici de la postguerra, el Nou Estat adequà aquest sistema extrajudicial a la necessitat de seguir mantenint, a partir de criteris sociopolítics, la separació entre els espanyols" [Resum]

MASSANÉS, CRISTINA. "Miquel Boixó. Un heroi català a l'URSS". *Sapiens*, 94 (agost de 2010) 54-59. "1943: La desconeguda missió d'un grup de paracaigudistes catalans a Crimea. Primer va lluitar contra el feixisme al front d'Aragó amb la columna Carles Marx. Després, ja a les files de l'Exèrcit Roig, ho va fer a la península de Crimea envaïda pels alemanys. La seva mort i la dels seus sis companys, en una perillosa missió en terres ucraïneses, ha estat durant dècades una incògnita..." [Resum]

R E C U L L :

GENERAL:

MUCHEMBLED, ROBERT. *Una historia de la violencia. Del final de la Edad Media a la actualidad*. Barcelona: Paidós Ibérica, 2010, 400 p.

RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, AGUSTÍN RAMON. *Victorias por mar de los españoles*. 4ª ed. Madrid: Sekotia, 2010 (2006), 335 p.

RUÍZ VIDONDO, JESÚS MARIA. *Los vigías del cielo de España*. Madrid: Sekotia, 2010, 284 p.

ANTIGA:

AGUIAR, JOÃO. *Sertorio. Un general contra Roma*. Barcelona: Edhasa, 2009, 384 p.

BARCELÓ, PEDRO. *Aníbal. Estratega y estadista*. Tr. Carlos Fortea. Madrid: La Esfera de los libros, 2010, 334 p.

SCOTT, MICHAEL. *Un siglo decisivo. Del declive de Atenas al auge de Alejandro Magno*. Barcelona: Ediciones B, 2010, 352 p.

STRAUSS, BARRY. *La guerra de Espartaco*. Barcelona: Edhasa, 2010, 320 p.

MEDIEVAL:

ARIAS GUILLEN, FERNANDO. "Honor y guerra. La tensión entre la realidad bélica y el discurso ideológico en la crónica castellana de la primera mitad del siglo XIV". *Hispania*, 232 (maig-agost de 2009) 307-330.

LADERO QUESADA, MIGUEL ÁNGEL. *Edad Media*. En: O'DONNELL, HUGO (dir.). *Historia Militar de España*. II. [Madrid]: Ediciones del Laberinto / Ministerio de Defensa, 2010, 494 p.

PÉQUIGNOT, STÉPHANE. *Àu nom du roi. Pratique diplomatique et pouvoir durant le regne de Jacques II d'Aragon (1291-1327)*. Madrid: Casa de Velázquez, 2009 (Bibliothèque de la Casa de Velázquez; 42), 640 p.

MODERNA:

CANALES, CARLOS y MIGUEL DEL REY. *Las reglas del viento. Cara y cruz de la armada española en el siglo XVI*. Madrid / México / Buenos Aires / San Juan / Santiago / Miami: Edaf, 2010 (Clío. Crónicas de la historia), 325 p.

ESTEBAN RIBAS, ALBERTO RAUL. *Gravelinas, 1558. Los*

tercios de Felipe II conquistan la supremacía mundial. Madrid: Almena, 2010 (Guerros y Batallas; 64), 119 p.

FAVARÒ, VALENTINA. *La modernizzazione militare nella Sicilia di Filippo II*. Palermo: Mediterranea, 2009 (Quaderni-Mediterranea. Recherche storiche; 10), 283 p.

FERNÁNDEZ CONTI, SANTIAGO; FÉLIX LABRADOR ARROYO. "La organización de la campaña naval de las Azores de 1582. Corte y territorio en la monarquía de Felipe II". *Hispania*, 233 (setembre-desembre de 2009) 739-768.

HERNÁNDEZ FRANCO, JUAN y RAIMUNDO A. RODRÍGUEZ PÉREZ. "Bastardía, aristocracia y órdenes militares en la Castilla moderna: el linaje Fajardo". *Hispania*, 232 (maig-agost de 2009) 331-362.

KAMEN, HENRY. *Poder y gloria. Los héroes de la España Imperial*. Tr. d'Amado Diéguez. Madrid: Espasa-Calpe, 2010, 298 p.

MONTEANO, PEIO G. *La guerra de Navarra (1512-1529)*. Pamplona: Pamiela, 2010, 408 p.

PARKER, GEOFFREY. *Felipe II. La biografía definitiva*. Barcelona: Planeta, 2010, 1.383 p.

Guerra del Francès

LÓPEZ FERNÁNDEZ, JOSÉ A. *Chiclana 1811. La defensa de Cadiz*. Madrid: Almena, 2010 (Guerreros y Batallas; 63), 95 p.

MARTÍNEZ SALAZAR, ANDRÉS. *De la Guerra de la Independencia en Galicia*. Sevilla: Espuela de Plata, 2010, 200 p.

SÁNCHEZ ARRESEIGOR, JUAN JOSÉ. *Vascos contra Napoleón. El pueblo que decidió la salvación de la independencia nacional española*. Madrid: Actas, 2010, 304 p.

WOJCIECHOWSKI, KAJETAN. *Mis memorias de España*. Madrid: Ministeri de Defensa, 2009, 170 p.

CONTEMPORÀNIA:

Carlinades

BELLVER AMARÉ, FERNANDO. *Tomás de Zumalacárregui*. Madrid: Síntesis, 2010, 300 p.

Àfrica

VILLANOVA, JOSÉ LUIS y LUIS URTEAGA. "Jesús Jiménez Ortoneda, interventor militar en el Rif (1911-1936)". *Hispania*, 232 (maig-agost 2009) 428-448.

Cuba i Filipines

REY, MIGUEL DEL y CARLOS CANALES. *Breve historia de la Guerra del 98. España contra los Estados Unidos*. Madrid: Nowtilus, 2010, 303 p.

GCE

AZCÁRATE, PABLO DE. *En defensa de la República. Con Negrín en el exilio*. Ed., est. prel. y not. Angel Viñas. Barcelona: Crítica, 2010, 496 p.

ESPINOSA MAESTRE, FRANCISCO. *Violencia roja y azul: España, 1936-1939*. Barcelona: Crítica, 2010, 400 p.

NEUGASS, JAMES. *La guerra es bella. Diario de un brigadista americano en la*

guerra civil española. Tr. Felipe Osanz. Barcelona: Papel de Liar, 2010, 414 p.

TRAPIELLO, ANDRÉS. *Las armas y las letras. Literatura y Guerra Civil (1936-1939)*. Barcelona: Destino, 2009 (Imago Mundi; 167), 631 p.

IIGM

SADOSKY, LOUIS. *Berlin 1942. Le voyage d'un collabo au coeur de la Gestapo*. Paris: CNRS Éditions, 2009, 248 p.

VIRGILI, FABRICE. *Naître ennemi. Les enfants de couples franco-allemandes nés pendant la Seconde Guerre mondiale*. Paris: Payot, 2009, 376p.

WEIMBERG, JORGE. *Historias singulares de la Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Chronica, 2010, 239 p.

Era atòmica

FINKEL, DAVID. *Los buenos soldados. Muerte, miseria y decepción en la guerra de Irak*. Barcelona: Crítica, 2010, 304p

Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, LI (2010 = Actes del III Congrés d'Història de Girona. "Guerra i poder en terres de frontera (1792-1823)". Congrés internacional. Bicentenari de les Guerres Napoleòniques. Girona, 19, 20 i 21 de novembre de 2009). **Ponències:** G. BARNOSELL. "¡Por San Narciso y la Virgen del Pilar! Sitios y guerra de religión en Girona y Zaragoza (1808-09)" (15-29); F. FONTBONA. "Iconografía de la Guerra del Francès" (31-50); A. MOLINER. "Problemas historiográficos entorn de la Guerra Peninsular de 1807-1814" (51-78); LL. M. DE PUIG. "Els setges de Girona al cap de dos-cents anys" (79-87); LL. ROURA. "Guerra, frontera i absolutisme (Guerra Gran, Guerra del Francès i –de reüll- Guerra de Successió)" (89-108); V. SCOTTI. "Ed intanto i Gironesi resistono con vigore'. Los italianos y los asedios de Girona" (109-125). **Comunicacions:** R. ARNABAT. "El paper de la frontera en el conflicte entre revolució i contrarevolució durant el Trienni Liberal (1820-1823)" (129-149); R. BASURTO. "El País Vasco durante la ocupación napoleónica" (151-171); J. BOHIGAS. "¡Vingan les armes per anar contra els francesos!". Poble, gremis i oligarquia en l'aixecament' de Girona de juny de 1808" (173-188); L. CORRALES. "Les exèquies a Álvarez de Castro. Túmuls, estampes i epitafis en honor del governador

militar” (189-210); M. ESTEBAN. “L’Empordà en la Guerra del Francès: Castelló d’Empúries, l’Escala i Torroella de Montgrí” (211-239); P. DE LA FUENTE-M. PUJOL. “Noves dades sobre el raid britànic contra Roses de l’1 de novembre de 1809” (241-257); M. D. GIMENO. “Entre la Paz y las polémicas: ‘Fernando el deseado’ en la prensa reusense de 1813-1814” (259-277); F. X. MORALES. “La Croada Gironina. La fi de les milícies urbanes i el mite de la igualtat” (279-294); C. NIETO. “Los sucesos del Bruc: un bosquejo de su presencia en las artes” (295-304); LL. M. DE PUIG. “Els setges de Girona al cap de dos-cents anys” (305-313); J. X. QUINTANA. “El sometent en la memòria dels catalans de 1808: tres convocatòries i una mateixa institució” (315-330); J. PINYOL-A. BOSCH. “El *Te Deum* gironí de Ferran VII” (331-352); E. PRAT-P. VILA. “Espanya desperta ab los bramidos del mónstruo de Europa’, un entremès català sobre la Guerra del Francès” (353-402); R. RIPOLL. “Creixement urbà i servitud militar a fora de les muralles de Girona: 1810-1909” (403-424); A. SÁNCHEZ CARCELÉN. “Guerra total: Lleida i els napoleònics” (425-443); LL. SERRANO. “Guerra i poder en terres de frontera (1792-1823)” (445-463); P. VILA. “Teatre i òperes franceses representades a Girona durant la dominació napoleònica (1812)” (465-500); B. VILALLONGA. “La representació del ‘Gran Dia de Girona’ en el setge de 1809 durant el Vuit-cents” (501-517).

Castillos de España, núm. 152-153-154 (desembre de 2008 – març de 2009) Dossier dedicat a les fortaleses en la guerra del Francès:

A. RUIBAL. “Las fortalezas a “la antigua” en el transcurso de la Guerra de la Independencia” (1-18); J. M. SÁNCHEZ DE TOCA. “La cerca de Astorga en la Guerra de la Independencia” (19-26); A. COLÓN. “Castillos flotantes” (27-30); R. PALACIO. “Fortificaciones y defensa de las provincias de Cantabria, Vizcaya y Guipuzcoa durante la guerra de la Independencia” (31-50); J. M. MUÑOZ. “Los planos militares franceses (shat) como fuente de estudio de las fortificaciones en la Guerra de la Independencia” (51-66); A. GIL. “Las fortificaciones del litoral andaluz y la Guerra de la Independencia” (67-90); C. GOZALBES. “Las fortificaciones de Casares y su territorio en la Guerra de la Independencia” (91-98); G. GUIMARAENS. “La fortificación de Cartagena en el transcurso de la Guerra de la Independencia: la fortificación provisional de San Julián” (99-112); A. SÁNCHEZ CARCELÉN. “Las fortificaciones de Lleida ante el ataque napoleónico durante la Guerra de la Independencia” (113-120); J. A. SÁNCHEZ BLÁZQUEZ. “Artillado de la fortificación preexistente del Barco de Avila y operaciones realizadas durante la guerra de la Independencia” (121-126); J. M. TUDANCA; C. LÓPEZ DE CALLE. “Análisis arqueológico del sector noroccidental del recinto fortificado de la ciudad de Logroño durante la Guerra de la Independencia. La transformación de las antiguas instalaciones del tribunal inquisitorial en paramento de fusilería” (127-132); J. DE ÁVILA. “Las intervenciones sobre fortificaciones rebeldes a la monarquía de José I durante la Guerra de la Independencia” (133-138); R. MORENO; D. BENAYAS. “El respetable fuerte de campaña de Santa Engracia en el desfiladero de Pancorbo” (139-146); L. TEROL. “El incendio del Alcazar de Toledo en la Guerra de la Independencia” (147-150); F. NÚÑEZ. “Tarifa: la muralla medieval que derrotó a Napoleón” (151-154); A. GARCÍA CANDELAS. “La fortificación abaluartada de Badajoz y otras plazas de la Raya” (155). **Núm. 155 (juny de 2009):** C. REDONDO. “Las fortalezas de Belvis, Almaraz y Deleitosa en la organización medieval del Campo de Arañuelo, siglos XIII-XIV” (3-11); J. J. MOSTAZO. “Torrestrella: análisis de un castillo frontero en la campiña de Cádiz” (Premio Manuel Corchado ex-aequo 2008) (11-19); A. GONZÁLEZ GATO. “La torre telegráfica de Alsasua (Navarra)” (19-21); R. N. MEYER. “La antigua fortificación helvética y el ducado de Borgoña” (21-37); A. RUIBAL. “Fortificación griega y planta hipodámica: Mileto y Priene” (37-51); **Apèndix a les Jornades sobre fortificacions en la guerra del Francès:** M. A. BAQUER. “Guerra de sitios en la Guerra de la Independencia” (51-53); C. GARCÍA FERRER. “Los sitios de Gerona” (53-59); M. JOVER. “El fuerte de San Fernando en Alicante” (59-62); J. A. RUIBAL. “Avance al inventario de restos fortificados de Sevilla” (62).

GRAU PUJOL, JOSEP M. T. – MANEL GÜELL JUNKERT – FRANCESC MURILLO GALIMANY – JOSEP M. PORTA BALANYÀ - GABRIEL SERRA CENDRÓS. *La Guerra del Francès a la Conca de Barberà (1808-1814)*. Montblanc: Centre d’Estudis de la Conca de Barberà / Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, 2010 (Monografies; XIV), 161 p. Pròleg: J. M. TORRAS. “La Guerra del Francès vista des del territori” (9-11); J. M. T. GRAU. “L’impacte de la Guerra del Francès a la Conca de Barberà (1808-1814)” (13-52); M. GÜELL. “Els desastres de la guerra al Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà. Montblanc, Barberà i Solivella” (53-72); F. MURILLO. “La Batalla de Valls (Pont de Goi, 25 de febrer de 1809)” (73-92); J. M. PORTA. “La Destrucció dels arxius durant la Guerra del Francès a la Conca de Barberà” (93-118); G. SERRA. “La Guerra del Francès a Montblanc. Dades per al seu estudi” (119-144). **Addenda:** J. M. T. GRAU. “Agustina d’Aragó hauria pogut ésser montblanquina” (145-148).

FONS I ARXIUS:

Estudi de les fortaleses i places de guerra al Principat de Catalunya (1800-1853), segons la documentació de l'Arxiu General Militar de Segòvia

D'entre tota la documentació que custodia l'Arxiu General Militar de Segòvia, destaca un expedient que porta per títol "*Historia Militar de los fuertes y plazas de guerra del Principado de Cataluña (1800 á 1853)*", i que es pot localitzar a la Secció 2a., 8a. Divisió, lligall 121.

Es tracta d'una documentació manuscrita integrada per un total de 34 folis dobles. En ells s'hi troba la referència a les principals places fortes catalanes que durant la guerra del Francès, principalment, van patir setge en algun moment. El contingut és extens, però aquí en podem oferir uns breus extractes:

- **Figueres** (1808-1843, folis 3-4): plaça estratègica per la seva situació en el mapa d'operacions d'ambdós bàndols.
- **Illes Medes** (1808-1827, folis 4-4v.): va canviar de mans diverses vegades fins que al "*1824 volvieron a ser ocupadas por los españoles en el cambio de sistema de Gobierno*". El 1827 foren assetjades per les tropes carlines sense obtenir cap resultat.
- **Hostalric** (1809-1823, folis 4v.-6)
- **Castell del coll de Balaguer** (1811-1813, folis 6 – 6v.). Veiem en el document que el 1715 fou construït el

castell per protegir el país "*de la piratería y los moros*", i com a "*resguardo de la carretera Real desde Tarragona a Tortosa*".

- **Castell de Mongat** (1808, foli 6v.): "*de este fuerte no quedan en el dia ni restos, sin embargo, hubo un tiempo en que se le consideró de alguna importancia*", ja que es trobava en el camí direcció a Barcelona.
- **Roses** (1808, folis 7-7v.)
- **Barcelona** (1808-1843, folis 7v.-11)
- **Cardona** (1808-1823, folis 11-11v.)
- **Seu d'Urgell** (1808-1843, folis 11v.-12v.): trobem una primera referència de la plaça de data 1720, moment en que fou conquerida per les tropes franceses.
- **Lleida** (1810-1840, folis 12v.-14)
- **Tortosa** (1810-1840, folis 14-16)
- **Tarragona** (1811-1823, folis 16-20v.): consta una detallada descripció del setge que va patir la ciutat i un llistat dels presoners, un total de 9.785 (data de 28 de juny de 1811)
- **Girona** (1808-1853, folis 20v.-34): com Tarragona, descriu el setge francès, i abasta la major part de l'expedient.

[ALFREDO REDONDO PENAS]

L'ESPASA I LA PLOMA

El reialista Pere García Navarro, *Oso Blanco*, i el seu *Diario histórico*...

Els dietaris militars no sempre resulten massa extensos, i generalment procuren documentar una sola campanya, 'la' campanya. La poc estudiada guerra del Trienni Liberal va ser la precursora dels moviments contrarevolucionaris de la dinovena centúria plasmats en tres guerres carlines. Liberals i reialistes es van esbatussar de valent a les comarques meridionals des de finals de maig de 1822 fins el setembre de l'any següent, quan la invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís reentronitzava **Ferran VII** i amb ell l'Absolutisme. Fins a l'entrada de l'exèrcit reaccionari els caps reialistes donaven pals de cec ací i allà, però a partir de juny de 1823 cauen Tortosa, Morella, Vinaròs i Peníscola. *El Diario histórico de la División de Chambó, que comprende el tiempo en que desempeñó las funciones de Gefe de su E. M. D. Pedro García Navarro, s'enceta a la primavera de 1823 i acaba el següent mes de setembre.*

PERE GARCÍA NAVARRO, l'autor, era el cap d'Estat Major de l'exèrcit reialista, que sota la direcció de **Roman Chambó**, operava a les Terres de l'Ebre i el Maestrat. Segurament és el mateix que presentà un dictamen fiscal a la Junta Superior de la Manxa, el 1811. També, el governador de Peníscola que els primers dies de febrer de 1812 va lliurar ignominiosament la plaça a **Suchet**, declarant-se Bonapartista (segons fa constar el comte de TORENO). El 1822 s'uní a l'exèrcit reialista, participant en totes les accions bèl·liques. Com ell mateix explica en el *Diario histórico*, els últims dies de la campanya va sofrir el descrèdit d'un grup de dirigents reialistes. Acusat de voler usurpar el comandament de la divisió de **Chambó**, que el va fer confinar, hagué de fugir ocult i precipitadament a València. Amb tot, no sembla que això li impedís continuar a l'exèrcit ferrandí. De bonapartista havia passat a reialista i de reialista passà a absolutista, i a l'esclatar la primera Carlinada, a liberal moderat. Llavors era cap de la cavalleria que sufocava la insurrecció carlina a Morella, i era conegut com *Oso Blanco*. Desenvolupà el càrrec de governador interí d'aquella ciutatella i el 1836 feia costat al governador de Tortosa **Manuel Bretón**.

El dietari de GARCÍA NAVARRO està escrit íntegrament en llengua castellana, és principalment de caire militar, amb alguns aspectes polítics i espurnejat amb algun tret autobiogràfic. Quan l'autor agafà la ploma la situació política començava a capgirar-se amb l'intervencionisme de la Santa Aliança. La crònica relata els diversos episodis bèl·lics que es van succeir al sud de Catalunya i nord de València, preses de Tortosa, Morella, Vinaròs i Peníscola, especialment la primera, motiu pel qual GARCÍA NAVARRO encetà el seu dietari, ja que volia deixar constància de l'acció combinada de l'host de **Chambó** i del regiment d'Ourense (que, passat de bàndol, els facilità l'accés a la ciutat). El redactat és auster i reiteratiu: moviments de tropes, operacions de camp, missions compromeses i sorpressives (sobre Torre Blanca, o sobre Móra), nom dels

comandaments que les executaven, topografia bèl·lica, amb poques dates i mal estructurades. No està gens exempt d'un notable caràcter crític que contrasta amb el maniqueisme dels lògics recels antiliberals; ells i els seus eren "*hombres de bien*", i els segons poc menys que facinerosos avalotadors, causants d'excessos i d'ignomínies. Confessava a mitjans de maig que la seva situació era crítica perquè la tropa la composaven "*voluntarios pertenecientes á los Pueblos inmediatos al Rio Senia, sin vestuarios, faltos de dinero y víveres (per que la mania de reunir las fuerzas había arruinado el país)...*", i que "*lejos de ser util a nuestra presencia para la defensa de Sagunto solo seroía para consumir los víveres que había en sus inmediaciones*". Pel mig del text, s'escolen, de tant en tant, interessants valoracions i algunes curiositats. Al principi assevera que "*sin orden y disciplina no se consiguen ventajas en la guerra*", a mig text, diu "*persuadidos de que solo la rapidez de los movimientos proporciona ventajas en la guerra...*". Explica, així mateix, que davant de l'expugnació de Tortosa, empraren coets per comunicar-se, i que mancats de personal artiller, van fer servir els propis presoners. El 18 de juny, davant de Benicarló, els defensors dispararen sobre l'emissari que els intimava a la rendició, un cop i un altre tot seguit quan encara s'excusaven de no haver-lo reconegut. L'anecdota i la casuística militar són presents en aquest text, i es donen la ma, encara que dosificats en comptagotes.

Al llarg del dietari, treuen el cap un seguit de personalitats militars, llavors rellevants reialistes, i molts d'ells futurs protagonistes de la primera carlinada en aquella zona: **Roman Chambó**, la figura més representativa del reialisme, el comissari **Josef Antonio Peñuelas**, el tinent coronel **Feliciano Pérez**, **Domènec Forcadell**, **Lluc Domènech** (alts comandaments de **Ramon Cabrera**), Mn. **Vicent Perciba** (actiu carlí que seria canonge de Tortosa, afusellat el 1837 a Peníscola); **Tomàs Monteverde**, **Joan Baptista Escardó**, etc. El seu caràcter, impressions i tarannà queden sovint palesats a través del relat de GARCÍA NAVARRO, que els va conèixer bé i els tenia com a companys d'armes.

El manuscrit es troba entre la documentació del Archivo General de Palacio, en els *Papeles reservados de Fernando VII*, volum 24. Se n'ha fet una transcripció, a cura de NÚRIA SAUCH, que es va publicar l'any 2003 a la revista *Recerca*, de l'Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre (Tortosa).

[MG]

-*Dictamen fiscal que en el sumario formado para la averiguacion del fundamento de una representacion por la Junta Superior de la Mancha al soberano Congreso Nacional, ha puesto... D. Pedro Garcia Navarro*. S.l.: José Estevan, 1811.

-[QUEIPO DE LLANO RUÍZ DE SARAVIA, JOSÉ M^a], CONDE DE TORENO. *Historia del levantamiento, guerra y revolución de España*. III. Madrid: s.e., 1839, III, p. 32.

-SAUCH CRUZ, NÚRIA. "El diari del cap reialista Pere García Navarro". *Recerca*, Tortosa, 7 [2003] 153-175.

NOTÍCIES:

Conferències i Taules rodones:

Francesc Serra i Gustau Erill foren els encarregats d'impartir la conferència "**Manresa i comarca durant la guerra de Successió**", a la Biblioteca del Casino de Manresa, divendres 10 de setembre de 2010 a les 19:30h., en un acte organitzat pels Amics de l'Art Romànic del Bages i Òmnium Cultural del Bages.

Dimecres 15 de setembre a les 19h., l'Espai Memorial Democràtic de Barcelona fou l'escenari on Ramon Arnabat Mata i Jordi Ferré pronunciaren la conferència "**L'última defensa de Barcelona i els itineraris de la memòria democràtica al Penedès**", acte organitzat per l'Institut d'Estudis Penedesencs i el Memorial Democràtic.

El divendres 24 de setembre següent, Xavier Domènech pronuncià la conferència "**Quan ploien bombes**", a Ca Don Ventura de Flix, en un acte celebrat a les 19h. i organitzat pel Consorci per al Memorial de la Batalla de l'Ebre. Del 22 de setembre al 12 d'octubre restà oberta al públic la corresponent exposició.

L'endemà, dissabte 25, Vielha acollí a l'hotel Tuca, l'acte de la conferència "**Mureth 1213, entre es tractats d'emparança e Corbeil**", a càrrec de Jordi Boix. Fou a les 19h., i l'organitzà, dins del Programa Eth Gran Masèl. Murèth 1213, l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

[www.irmu.org]

Dimarts 28 de setembre, la sala de Local de la Biblioteca Pública de Tarragona va acollir, a les 18:30h., la conferència "**La guerra civil a les nostres comarques**", pronunciada per Jordi Piqué Padró. El conferenciant explicà quina va ser l'evolució durant aquells anys del pols de la ciutat, quins van ser els canvis en la vida quotidiana dels tarragonins que la guerra va introduir i quines van ser les actituds que va provocar. També parà atenció al que va passar a altres ciutats i pobles dels voltants, a més d'intentar comprendre l'abast d'esdeveniments cabdals per la marxa general de la guerra com la mateixa batalla de l'Ebre. La conferència serví d'introducció històrica al cicle *Lectures sobre la guerra civil a les comarques de Tarragona* organitzat en el marc del Club de Lectors de la Biblioteca Pública de Tarragona i previst durant els mesos d'octubre i novembre d'enguany. El cicle es cloqué el dia 20 de novembre amb **les** visites, comentades també per Jordi Piqué, al refugi antiaeri situat a l'edifici de l'Ajuntament de Tarragona, plaça de la Font, i a la presó de Pilats.

[www20.gencat.cat/portal/site/Biblioteques...]

Arturo Colorado, Jordi Guixé i Josep Playà, foren els participants a la taula rodona "**La salvaguarda del patrimoni artístic espanyol i català i el seu pas per l'Alt Empordà durant la Guerra Civil**", acte organitzat pel Museu Memorial de l'Exili i Museu de l'Empordà, que es va dur a terme a La Jonquera, dissabte 2 d'octubre de 2010.

Dimarts, 26 d'octubre de 2010 Óscar Uceda pronuncià la conferència "**El setge de Lleida de 1810**", a les 19:30h., a l'Aula Magna de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, entitat que organitzava l'acte.

[www.irmu.org]

Dalmau Editors: exposició i conferència

En el marc de la Setmana del Llibre en Català, que enguany se celebrà al Parc de la Ciutadella de Barcelona entre els dies 10 i 19 de setembre (<www.setmanallibre.cat>), s'hi va poder visitar l'exposició "**Rafael Dalmau, Editor: 50 anys**", ubicada a l'aire lliure davant l'entrada de l'hivernacle.

Dissabte dia 11 de setembre, a les 12:00h., hi va tenir lloc la xerrada "**L'Onze de Setembre: uniformes i armament**", a càrrec de F.Xavier Hernández Cardona i Francesc Riart, autors de l'obra *Els Exèrcits de Catalunya (1705-1714)*, i dels quatre volums de la *Història Militar de Catalunya*. Aprofitaren l'avinentsa per avançar algunes de les novetats que inclouria el llibre *La Coronela de Barcelona*, la publicació del qual estava prevista pels vols de Nadal.

[www.rafaeldalmaueditor.cat]

Exposicions

Fins el 26 de setembre de 2010, l'IES Antoni Torroja, de Cervera, va ser l'escenari de l'exposició "**La recerca i la producció bibliogràfica dels darrers anys sobre la guerra del Francès**", organitzada pel Centre Municipal de Cultura de Cervera.

Móra d'Ebre ha estat la localitat on s'ha exposat la mostra "**Fosses comunes: un passat no oblidat**", al vestíbul del Teatre La Llanterna, organitzat pel Consorci per al Memorial de la Batalla de l'Ebre. L'exposició restà oberta al públic fins el 12 d'octubre de 2010.

[www.irmu.org]

També fins el 12 d'octubre, va poder visitar-se a la sala gòtica de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, l'exposició "**1808-1810. El pla de Lleida en guerra**", organitzada per l'IEI (Lleida). Posteriorment, passà al Museu Comarcal de Cervera, que mantingué l'exposició fins el 5 de desembre.

L'exposició "**Les batalles del Bruc i la guerra del Francès al Baix Llobregat**", que podia visitar-se a la Casa Espanya, Espai d'Història del Museu de l'Hospitalet, va romandre oberta al públic fins el 30 de desembre de 2010, i va estar organitzada pel Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.

[www.irmu.org]

Col·loquis i Jornades

Els dies 25 i 26 de setembre de 2010, Lo Riu, Associació per l'Estudi del Patrimoni Arqueològic de les Terres de l'Ebre, va organitzar, a La Fatarella, els actes de les Jornades europees de patrimoni 2010, que van consistir en la presentació dels treballs de catalogació arqueològica, una exposició a la sala de la Fundació el Solà, amb el títol de **1938. La darrera resistència republicana a l'Ebre**, i una visita guiada a la **Línia fortificada de la Serra de La Fatarella**.

[<http://loriuassociacio.blogspot.com>]

Dissabte, 2 d'octubre de 2010, a Corbera d'Ebre (Terra Alta) i a Benissanet (Ribera d'Ebre) tingueren lloc les jornades divulgatives per a mestres i professors "**Espais de la batalla de l'Ebre**". La trobada fou a les 10:00h., al Centre d'Interpretació 115 Dies. L'acte estava destinat a tota la comunitat educativa i era organitzat pel Consorci per al Memorial de la Batalla de l'Ebre.

Els dies 27 i 28 de novembre tingué lloc el Col·loqui de tardor 2010 “**La guerra del Francès (1808-1814) al Pla de l’Estany**”, acte organitzat pel Centre d’Estudis Comarcals de Banyoles. El primer dia es desenvoluparen un seguit de ponències a càrrec dels historiadors Genís Barnosell, Lluís Ferran Toledano i Gemma Rubí, entre d’altres, i l’endemà es dugué a terme una visita guiada als escenaris de la guerra del Francès al Pla de l’Estany, a càrrec de Miquel Rustullet i Laura Romero.

[www.irmu.org]

Presentació de llibres

El passat diumenge dia 7 de març a les 12:30h., es va presentar a la sala d’actes del Museu-Arxiu de Vilassar de Dalt (Can Banús) el llibre **Noves Lectures de la Guerra Napoleònica des del Maresme**, miscel·lània de treballs que recull un total de vuit estudis de l’àmbit territorial de Vilassar de Dalt, Mataró, Calella, Arenys de Munt i Vilassar de Mar, relatius a l’episodi napoleònic. L’acte va ser organitzat pel Museu-Arxiu i l’Arxiu Comarcal de Mataró, i va tenir el suport de l’Ajuntament vilassarenc i del Consell Comarcal del Maresme.

[www.desdelcastell.blogspot.com]

Dijous, 9 de setembre de 2010 tingué lloc al Palacio Autonómico de Ceuta, la presentació del llibre **Voluntarios catalanes en la guerra de África (1859-1860)**, d’Alfredo Redondo Penas, que és la versió castellana, actualitzada i augmentada, de la seva monografia del mateix títol editada l’any passat.

[www.elpueblodeceuta.es]

El Centre Neuràlgic d’Ascó va ser escenari, el passat divendres dia 17 de setembre a les 19h., de la presentació de l’**Atlas de la Guerra Civil a Catalunya**, a càrrec d’un dels autors, Joan Villarroya, en un acte organitzat pel Consorci per al Memorial de la Batalla de l’Ebre.

A les 19:30h., del dissabte 30 d’octubre va tenir lloc al Centre Cívic El Llombo, d’Ontinyent, la presentació del llibre **Vivencias de la guerra y de la represión**, a càrrec de Josep Gandía i Calabuig i Antonio Calzado Aldaria, en un acte organitzat per l’Institut d’Estudis de la Vall d’Albaida.

[www.irmu.org]

Visites guiades

Els dies 25 i 26 de setembre de 2010, i dins de les Jornades Europees del Patrimoni a Gelida, l’Associació d’Amics del Castell de Gelida organitzà una **visita guiada al castell**, visita que es desenvolupà en tres horaris diferents, dissabte 25 a les 10:30h., i a les 12:30h., i diumenge 26 a les 10:30h.

Diumenge dia 26 de setembre, el Grup d’Història del Casal de Mataró organitzà la **visita guiada per les torres de defensa de Santa Susanna** i la conferència a càrrec de Joaquim Graupere. La trobada fou a les 10:00h. i la conferència a Can Ratés.

El següent diumenge, dia 3 d’octubre, el Consorci per al Memorial de la Batalla de l’Ebre organitzà la **Ruta pels hospitals de sang de Batea**. La trobada fou a les 11:00h., en el Centre d’Interpretació Hospitals de Sang.

[www.irmu.org]

EXPOGNARE OPPIDOM:

Gaeta 1435, desfeta total

Quan un bon exèrcit iniciava un setge solia anar ben preparat i creia que les podia tenir totes, però en història militar catalana, com en qualsevol altre, no tots els setges han tingut un desenllaç previsible. El que **Alfons IV** formalitzà sobre Gaeta l'any 1435 va acabar de la pitjor manera possible. El contratemps anà de bracet amb la més sonada derrota naval catalana.

L'abril de 1435, **Alfons IV** era en plena campanya per a la conquesta de Nàpols, a la costa de la qual conservava dos castells (el Nou i el de l'Ou), i es fixà com a principal objectiu la presa de Gaseta. El 7 de maig iniciava les operacions de setge amb un estol d'unes vint-i-cinc embarcacions, 15.000 homes i set bombardes, les quals començaren a escopir foc des de les altures sobre la plaça. Els defensors eren angevins, genovesos i milanesos, als primers els manava **Francesco Spínola** (†1442), als segons **Ottolì Zoppo**. Al comte-rei acompanyaven els seus germans els infants **Enric** i **Pere**, i el rei de Navarra **Joan** (futur **Joan II** d'Aragó).

Els angevins resistiren el setge, i **Alfons** decidí prendre Gaseta per bloqueig, el qual encara durava a finals del mes de juliol, quan l'infant **Pere** arribava amb l'estol naval des de Sicília. Eren 4.000 boques les que calia alimentar dins de Gaseta, i els defensors expulsaren els nens i els ancians, en una maniobra típica d'aquesta situació; **Alfons IV** féu honor al sobrenom de Magnànim i els acollí. Per suposat, els genovesos preparaven a contrarellotge un exèrcit de socors, circumstància coneguda per avisos i confidències rebudes. El desenllaç d'aquell bloqueig seria a favor de l'exèrcit que arribés abans a Gaseta, o bé el català en un assalt o rendició, o bé el genovès al socors. En aquest punt, els genovesos, mestres en l'engany, se la van jugar al comte-rei. Li trameteren un ambaixador, **Benet Palaviccini**, gran amic del sobirà català, amb presumptes intencions de negociar el rendiment de la plaça. En pic pogué entrar a comunicar-se amb els defensors, enlloc d'intimar-los a la rendició els encoratjà a perseverar en la resistència, anunciant-los la imminent arribada de l'exèrcit de socors que s'estava formant a Gènova. Els defensors demanaren 30 dies per enviar missatgers a Milà i a Gènova i proposar la rendició si abans no rebien socors, però **Alfons IV** els ho denegà.

Els defensors no es rendien, i **Alfons IV** planificà un assalt per mar i terra simultàniament. Les forces terrestres van ser desembarcades i dividides en tres columnes que assaltaren la plaça per tres punts diferents, manades pel comte-rei en persona, i pels seus germans **Joan** i **Enric**, respectivament; les forces navals les comandava l'infant **Pere**, i es composaven de deu galeres i una quinzena de naus grosses, i havien d'entrar pel port. Després de duríssims i desesperats combats, la fortuna no va somriure els catalans, que van veure's contrariats per un seguit de maniobres navals desafortunades que obligaren **Alfons IV** a manar la retirada general.

Per fi es va fer a la mar el socors genovès, un estol d'una dotzena de naus, dues galeres i una galiota, amb uns 2.400 homes comandats per **Blai d'Axàrete** (**Biaigio Assereto**). Els catalans s'apressaren a sortir-li al pas amb un estol de 14 naus i 11 galeres, manant la capitana el mateix comte-rei. Greu errada. Prop de l'illa de Ponça, un seguit d'hàbils maniobres dels genovesos juntament amb les avaries que presentava la nau capitana, van provocar una situació insòlita en la qual **Alfons IV** s'hagué de retre per salvar la vida. Van caure presoners, així mateix, els seus germans **Joan** i **Enric** i bona

part dels alts comandaments; les naus van ser incendiades; només se'n van poder salvar un parell gràcies a l'infant **Pere** que sabé retirar-se a temps.

No entrarem a valorar la derrota de Ponça, el 4 d'agost de 1435, més que per dir que va marcar el destí del setge de Gaseta, on romanien encara nombroses tropes i fins a cinc naus. En assabentar-se de la notícia, els defensors van abraonar-se contra els catalans en una sortida furibunda, sense donar-los temps a aixecar el campament. La desfeta fou total, els presoners milers i les set bombardes van caure en poder dels angevins.

Però les batalles no sempre decideixen les guerres. **Alfons IV** era un monarca amb molts recursos. Li va costar recuperar la llibertat i aixecar un nou exèrcit, però ho va acabar fent, i amb el temps completà també la campanya de conquesta de Nàpols.

[MG]

MORAYTA, MIGUEL. *Historia general de España, desde los tiempos antehistóricos hasta nuestros días*. V. Madrid: Felipe González Rojas, 1887, II, p. 1.198-1.199; AMETLLER VIÑAS, JOSÉ. *Alfonso V de Aragón en Italia y la crisis religiosa del siglo XV*. III. Rev. de Jaime Colell. Girona: Impr. y Libr. de P. Torres, 1903-1928; ROVIRA I VIRGILI, ANTONI. *Història de Catalunya*. Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca, 1978, VI, p. 317-321; MUÑOZ PUJOL, JOSEP MARIA. *Alfons IV*. València: Edicions 3 i 4, 1989.

A G E N D A :

Congrés Internacional “Pere Angera” (Reus-Tarragona, 13-15 d'abril de 2011)

Convoca: Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. Amb el patrocini de: Diputació de Tarragona i Ajuntament de Reus, i la col·laboració de: el Centre de Lectura de Reus, l' Asociación de Historia Contemporánea, el Centre d'Història Contemporània de Catalunya, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i l'Institut Ramon Muntaner.

Temes: Història local: cultura, política i identitat; Construcció d'identitats nacionals i mites. Símbols i representació; Liberalisme i antiliberalisme. El carlisme; El catalanisme i les relacions Catalunya-Espanya.

Termini: De presentació de la proposta de comunicació: 30 de novembre de 2010.

Comunicacions: El 15 de desembre de 2010. El comitè científic i el Grup de Recerca consolidat ISOCAC seleccionaran les comunicacions. Els estudiosos a qui se'ls hagi acceptat la comunicació hauran de lliurar-la abans del 15 de gener de 2011. Les comunicacions han de tenir un màxim de 30.000 caràcters amb espais i notes incloses, en format electrònic exclusivament (tractament de textos compatible amb PC: Word, Open Office) i poden ser escrites en català, castellà o anglès.

Inscripció: Per presentar la comunicació és imprescindible formalitzar la inscripció (60 € -40€ pels estudiants-).

Informació: Institut Ramon Muntaner. Mas de la Coixa, Rotonda Eix de l'Ebre, s/n. 43.770 Móra la Nova; tel. 977 40 17 57. C/e: pineda@irmu.org, <http://www.irmu.org>; Centre de Lectura de Reus: Carrer Major 15 (43.201 – REUS); tel. 977 773 112; Universitat Rovira i Virgili de Tarragona: Campus de l'Avinguda de Catalunya 35 (43.002 – TARRAGONA); tel. 977 558 144.

V BECA DE RECERCA LA SELVA (Santa Coloma de Farners, gener de 2011)

Convoca: Consell Comarcal de La Selva i Centre d'Estudis Selvatans (org.).

Tema: Projecte inèdit de recerca en ciències socials i humanes en l'àmbit històric de La Selva, preferentment història i geografia, però també antropologia, sociologia, dret, filologia, art, economia, etc.

Termini: 17 de gener de 2011.

Dotació: 4.000 €.

Informació: Arxiu Comarcal de La Selva, C. Francesc Camprodon, 79 (17.430 – SANTA COLOMA DE FARNERS); Em.: aclaselva.cultura@gencat.cat.

V BECA MONTORNÈS DE RECERCA HISTÒRICA (Montornès del Vallès, juliol de 2011)

Convoca: Ajuntament de Montornès del Vallès.

Tema: Projecte de recerca que tracti algun aspecte relacionat amb la història de Montornès del Vallès des de l'àmbit de les ciències socials.

Termini: 23 de juliol de 2011.

Dotació: 6.000 €.

Informació: Ajuntament de Montornès del Vallès, Av. la Llibertat, 2 (08.170 – MONTORNÈS DEL VALLÈS); tel.: 93-572 11 70; Em.: ajuntament@montornes.cat.

III PREMI JOVES INVESTIGADORS DE LES GARRIGUES (Les Borges Blanques, setembre de 2011)

Convoca: Centre d'Estudis de les Garrigues, Secretaria de Joventut i Consell Comarcal de les Garrigues.

Tema: Treballs d'investigació i de recerca inèdits sobre la comarca de les Garrigues. Per a joves de menys de 30 anys.

Termini: 23 de juliol de 2011.

Dotació: Tres premis de: 600 €, 300 € i 100 €.

Informació: Consell Comarcal de les Garrigues, Av. Francesc Macià, 54 (25.400 – LES BORGES BLANQUES); tel.: 973-14 26 58; Em.: consell@garrigues.cat.

Aplec de Treballs, núm. 30 (2012), revista anual del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

S'està planificant el proper número de la miscel·lània del Centre d'Estudis de la Conca sobre temes d'humanitats i ciències socials relacionats amb la comarca de la Conca de Barberà, les seves poblacions i/o els seus habitants, els interessats han de lliurar els treballs abans del 31 de desembre del 2011, juntament amb dos resums de 15 ratlles cadascú, en català i castellà, paraules clau i les dades personals. Es recomana no passar dels 15-20 folis. Les notes han de col·locar-se al final de l'article i no a peu de pàgina. Els autors seran convidats a l'acte de presentació a Montblanc, i rebran quinze 'separates' de la seva aportació i dos exemplars de la revista.

Recepció de treballs: rpuig@tinet.fut.es; fgraupuig@telefonica.net.

Més informació: www.tinet.org/~cecb.

[JMTGP]

A C a r n ! Publicació electrònica d'Història Militar Catalana

Director: Manel Güell [manelguell@acarn.cat].

Webmestre: Ramon Perelló Bargalló [info@acarn.cat].

Consell científic: Núria Florensa Soler, Josep M. Grau i Pujol, Ramon Perelló Bargalló, Roser Puig i Tàrrach, Jordi Rovira i Soriano.

Junta externa d'avaluació: Maria Bonet Donato (Professora d'Història Medieval de la URVT), Àngel Casals Matínez (Professor d'Història Moderna de la UB), Valentí Gual Vilà (Professor d'Història Moderna de la UB), Jordi López Vilar (Doctor en Arqueologia de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica), Robert Vallverdú Martí (Doctor en Història i membre de la *Real Academia de la Historia*), Josep Sánchez Cervelló (Professor d'Història Contemporània de la URVT).

Imatges: *Portada* – Canó d'antigues bateries costeres de Menorca, comprat a la companyia britànica Vickers Armstrong. Model 15'' de 1926, que podia tenir una allargada de 3.500 metres amb projectil d'acer perforant de 885 kg. En desús ["Sobrestant" (23-11-2007), <www.fotosmilitares.org>]; *Article* – Estampa que reproduïx l'atac dels brulots anglesos contra l'Armada Invencible a Gravelines, el 8 d'agost de 1588 [colorejada per D. Law (Londres, 1882) <<http://foro.latabernadelpuerto.com>>]. Les imatges de les cobertes dels llibres recensionats, al web de referència de la recensió o de l'editora.

A C a r n ! no es considera responsable de l'opinió, tendència ideològica o contingut empíric que puguin semblar indicar o expressin els articles i col·laboracions que ciberpublica. *A C a r n !* és un projecte personal, pensat, dissenyat, desenvolupat, omplert, gestionat i distribuït per Manel Güell amb ajut de voluntariat col·laborador, que ofereix un web de contingut semiobert i lliure circulació per acollir tota participació capaç d'aportar informació veraç, debat, crítica, suggeriments, etc., amb els quals ampliar el coneixement de la Història Militar de Catalunya i dels catalans. Existeix el compromís tàcit de rigorositat pel que fa al tema de citació i referències bibliogràfiques, compromís que s'exigeix a tot col·laborador que hi vulgui publicar, i que garanteixen, en tot cas, els membres de la Junta externa d'avaluació. Aquesta publicació és lliure i gratuïta i els cibersubscriptors ho són únicament a tall d'estar inclosos al mailing d'enviaments; no es cobra preu ni retribució, ni tampoc es paga cap aportació.

A C a r n ! penja a la web, sengles versions de cada número, en català i castellà, però no garanteix les condicions o la correcta prestació dels serveis que aquell web oferta als usuaris d'Internet per terceres persones alienes a la publicació, ni tampoc que aquests compleixin la normativa vigent en matèria de protecció de dades de caràcter personal i comerç electrònic. Tampoc es fa responsable dels possibles danys ocasionats per interferències, desconnexions, virus informàtics, avaries telefòniques, sobrecàrregues, endarreriments o bloquejos de la xarxa, o altres perjudicis del sistema electrònic, ni molt menys dels danys que puguin causar terceres persones mitjançant il·legítimes intromissions, fóra del seu absolut control.

www.acarn.cat

www.irmu.org > Notícies; www.11setembre1714.org; www.delaguerra.org > Enllaços;
<http://seneca.uab.es/historia/hn0708.htm>; <http://hispanianova.rediris.es/enlaces/hn0708.htm>.